

อำเภำในท้บาชำร กำรค้ำกับควำมเป็นชำติพันธุ์

รำงำนกำรวิจัยภำยใต้โครงกำร

“อำนำจ พันธุ์ และอค์ลัษณ์ทำงชำติพันธุ์ : กำรเมืองเชิงวัฒนธรรมของรำฐชำติในล้งคมไทย”

สนับสนุนโดย

ตำนกำงำนกองทุนสนับสนุนกำรวิจัย (สกว.)

ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์

สารบัญ

บทที่ 1	ประเด็นปัญหาและกรอบคิด	1
	ความสำคัญและที่มาของปัญหาในการวิจัย	1
	วัตถุประสงค์การวิจัย	11
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
	ทบทวนวรรณกรรม	16
	กรอบคิดของงานวิจัย	25
บทที่ 2	อำเภอคือใคร	29
	เส้นทางอันยาวไกล	29
	สู่ประเทศไทย	42
	สู่เมืองเชียงใหม่	44
	สู่ไนท์บาซาร์	48
บทที่ 3	เชียงใหม่ไนท์บาซาร์	54
	เมืองเชียงใหม่กับการท่องเที่ยวนานาชาติ	54
	การท่องเที่ยวกับการกำเนิดของเชียงใหม่ไนท์บาซาร์	57
	ปมที่ถูกมองข้ามมาตั้งแต่เกิดของเชียงใหม่ไนท์บาซาร์	59
	ความหมายของไนท์บาซาร์ในยุคโลกาภิวัตน์	65
	1. ไนต์บาซาร์ในฐานะชุมชนที่เป็นผลผลิตของอำนาจ	66
	2. ไนต์บาซาร์ในฐานะจุดเชื่อมต่อประสานกระแสข้ามพรมแดน	73
	3. ไนต์บาซาร์ในฐานะพื้นที่ทางสังคม	77
	4. ไนต์บาซาร์ในฐานะพื้นที่ของความจริงแท้และความไม่จริงแท้	84
	5. ไนต์บาซาร์ในฐานะพื้นที่ของความเป็นเทศในศูนย์กลางของ ไทยล้านนา	92
บทที่ 4	สินค้าชาติพันธุ์กับอำเภอ	100
	ตลาดกลางยามราตรีของสินค้าชาติพันธุ์	101
	อำเภอในฐานะผู้ค้าสินค้าชาติพันธุ์	106
	เชียงใหม่ไนท์บาซาร์ในฐานะที่ทำกินของอำเภอ	120

บทที่ 5	เชียงใหม่ในทหบซารในฐานะที่ที่เป็นมากกว่าแค่ที่ทากินของอำขา	126
	ที่ของการปฏิสัมพันธ์แบบข้ามแดน	126
	ที่ของการรื้อปกรัวของความเป็นอำขา	134
	ที่ของการไถถามความเป็นอำขาหรือความเป็นคน	140
บทที่ 6	อำขาในทหบซารกับอำขาย้อง	148
	อำขากับเมือง	148
	อำขาย้อง	155
	อำขาย้อง สิ่งทีสูญสิ้นหรือแปรเปลี่ยนไปในในทหบซาร	159
	อำขาในทหบซาร ความเป็นชาติพันธุ์ที่เคลื่อนไหวอยู่ในการเจรจา	168
	ทางการค้าอันกำกวม	
บทที่ 7	สรุป	177
บรรณานุกรม		181

บทที่ 1

ประเด็นปัญหาและกรอบคิด

ความสำคัญและที่มาของปัญหาในการวิจัย

งานวิจัยนี้เกิดขึ้นจากความตื่นตระหนกในความพว่เลือนอันมีผลวัดของเชียงใหม่ในทื่
บาซาร์ที่กำลังถูกแต่งแต้มสีสันอันบรรเจิดไปอย่างเงียบๆ โดยชาวอำเภอผู้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่ม
หนึ่งที่ได้เข้ามาจับบทบาทต่อความเป็นไปในปัจจุบันของพื้นที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ อย่างมีนัยสำคัญ
นัยสำคัญที่ว่านี่คือนัยสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในความเป็นไปของการปฏิสัมพันธ์หรือ
การปะทะเผชิญระหว่างชาวเขาเผ่าหนึ่ง ซึ่งเดิมถูกมองว่าเป็นผู้ที่มีแต่เอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่าง
ไปจากชนกลุ่มอื่นกับสังคมเมืองแห่งยุคโลกาภิวัตน์ที่มากไปด้วยความแตกต่างหลากหลายที่มี
เคยหยุดนิ่งตายตัว

สังคมเมืองซึ่งถูกจัดให้เป็นชั่วคราวข้ามของสังคมอนารยะและสังคมชนบทมาโดยตลอดมัก
ถูกมองว่าไม่ใช่พื้นที่สำหรับการศึกษาวิจัยในเชิงมานุษยวิทยาซึ่งมีภาพว่าเป็น “ศาสตร์ที่มุ่งศึกษา
อนารยชนหรืออย่างน้อยที่สุดก็คือกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติตะวันตก” (Basham, 1975: 4) ภาพเช่นนี้
ดำรงอยู่ในแวดวงวิชาการด้านมานุษยวิทยาของไทยมาช้านานจวบจนปัจจุบันทั้งๆ ที่ชาวเขาหรือผู้
ที่ถูกจัดให้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบบางกลุ่มบางคนได้โยกย้ายกระจายตัวข้ามอาณาบริเวณของ
ชุมชนดั้งเดิมมาสู่สังคมเมืองกันมากขึ้นทุกขณะ ส่งผลให้งานศึกษาวิจัยด้านมานุษยวิทยาที่
พยายามจะอธิบายถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบกับสังคมเมืองเกิดขึ้นได้ไม่
มากนัก งานวิจัยเรื่อง “จากยอดดอยสู่ลุ่ม: การปรับตัวของชาวเขาในเมืองเชียงใหม่” (ทวีช และ
คณะ, 2540) เป็นงานชิ้นหนึ่งที่พยายามจะอธิบายถึงการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ เมี่ยน ลีซอ
และม้งที่ต้องเข้ามาอยู่ในสภาพแวดล้อมเมืองที่ไม่คุ้นเคย แต่นอกจากงานวิจัยชิ้นนี้แล้วงานวิจัย
ชาวเขาชิ้นอื่นๆ ก็มักจะวนเวียนอยู่กับเรื่องของการทำความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต
ที่เป็นผลพวงของการพัฒนาจากภายนอก ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ในการ
จัดการทรัพยากร ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ฯลฯ แน่นอนว่างานวิจัยในลักษณะดังกล่าวย่อมมี
คุณูปการอยู่ในตัวเอง แต่การทำความเข้าใจความเป็นไปของกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบในลักษณะนี้
อยู่ร่ำไป ย่อมเป็นการทิ้งระยะห่างให้เกิดขึ้น ระหว่างภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ในมโนทัศน์กับความ
เป็นไปจริงๆ ที่กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มบางคนได้กระทำอยู่ในชีวิตประจำวันจนเกินไป เพราะอย่าง
น้อยที่สุดสังคมเมืองก็แทบจะมีได้เคยมีโอกาสนี้เป็นสังคมที่ปราศจากความหลากหลายทางชาติ
พันธุ์ มิพักต้องกล่าวถึงเมืองในยุคปัจจุบันที่ผูกพันอยู่กับการเคลื่อนย้ายถ่ายเทของผู้คนและกระแส
ของสิ่งต่างๆ อย่างลึกซึ้ง การศึกษาความเป็นไปทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบันใน

ระดับหนึ่งจึงมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหยิบยกความเป็นเมือง (urbanity) ขึ้นมาพิจารณาร่วมด้วย

ความจริง นักมานุษยวิทยาทางตะวันตกได้เริ่มตระหนักถึงบทบาทสำคัญของเมืองในโลกปัจจุบัน มาตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 1950 และ 1960 แล้ว ส่งผลให้ “มานุษยวิทยาเมือง” หรือ “มานุษยวิทยาของสังคมอันซับซ้อน” (anthropology of complex societies) ถูกสร้างขึ้นและผนวกเข้ากับงานด้านมานุษยวิทยาดั้งเดิมที่สนใจนารายชนและผู้คนชนบท (primitives and peasants) (Basham, 1978: 26) งานศึกษาผู้อพยพชาวเฮาซา (Hausa) ที่เข้ามาอยู่ตามเมืองต่างๆ ของโยรูบา (Yoruba) ในไนจีเรียของแอบเนอร์ โคเฮน (Abner Cohen) เมื่อปี 1969 งานศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ของชาวยิว อิตาลีและคนดำในสังคมเมืองของอเมริกา ของ อูล์ฟ ฮานเนอร์ซ (Ulf Hannerz, 1974) และงานศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ของชาวบาตัก (Batak) ในอินโดนีเซียของเอ็ดเวิร์ด บรูเนอร์ (Edward Bruner, 1974) ฯลฯ คือ รูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในแวดวงมานุษยวิทยาตะวันตกช่วงนั้น การศึกษาลักษณะนี้ได้รับการสืบสานต่อมาจนถึงปัจจุบัน เช่นงานศึกษาชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในกรุงลอนดอนของเกิร์ต บาวมาน (Gerd Baumann, 1996) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์และการเมืองระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในย่านเซาท์ฮอลล์ (Southall) ชานกรุงลอนดอน แต่ก็เช่นเดียวกับที่กล่าวไว้ข้างต้นแวดวงการศึกษาด้านมานุษยวิทยา โดยเฉพาะการศึกษาวิจัยชาวเขาในไทยแทบจะมิได้ให้ความสนใจกับมุมมองดังกล่าว

มีผู้กล่าวว่า “เราสามารถจะเข้าใจความเป็นมนุษย์ได้เฉพาะจากการศึกษาสังคมมวลมนุษย์ในทุกๆ ที่ที่มีพวกเขาอยู่” (Basham, 1978: 30) ประโยคนี้บ่งบอกได้ดีถึงขอบเขตของพื้นที่ศึกษาของมานุษยวิทยาและเป็นประโยคพื้นฐานสำคัญยิ่งเมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับแนวความคิดเรื่อง “ภูมิทัศน์อันล้นหลามของผู้คน” (ethnoscape) หรือโลกอันเปลี่ยนแปลงของผู้คนที่เกิดจากผู้คนกลุ่มคนที่เคลื่อนย้ายไปมาหรือผู้คนกลุ่มคนที่เผชิญกับความจริงว่าต้องเคลื่อนย้ายหรือมีความไฝฝืนต้องการที่จะเคลื่อนย้าย (Appadurai, 1990: 297) ภูมิทัศน์ของผู้คนกลุ่มคนในปัจจุบันเป็นสิ่งที่ยืดหยุ่นล้นหลามไปมาภายใต้กระบวนการ “การสลายข้ามพรมแดนซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนอันสำคัญของโลกยุคใหม่” (เรื่องเดียวกัน: 301) ฉะนั้นแล้วเราจะมาคาดหวังให้กลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบเช่นชาวเขา ซึ่งเป็นผู้คนกลุ่มหนึ่งที่มีภูมิทัศน์อันล้นหลามเฉพาะตัวตามความเป็นไปของโลกปัจจุบันมาดำรงชีวิตอยู่เฉพาะภายในภูมิทัศน์แบบเดิมได้อย่างไร

เมืองหรือหากจะกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้นคือ พื้นที่พิเศษบางแห่งภายในเมืองอาทิ เช่น ในที่บาซาร์ ตลาดวโรรส ชุมชนแออัด หมู่บ้านจัดสรรและที่กร้างว่างเปล่าบางแห่งในเมืองเชียงใหม่ ตลอดจนสวนพฤกษศาสตร์ของกรุงเทพมหานคร ถนนข้าวสาร ย่านสีลม และที่อื่นๆ อีกมากมาย อาจถูกผนวกเข้ามาสู่ภูมิทัศน์ของบรรดาชาวเขาที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของไทยด้วยก็ได้ จึงมิใช่เรื่อง

แปลกที่เราจะมาศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบที่วิ่งเต้นไปมาอยู่ภายในเมืองและระหว่างเมืองกับดง
ดอย

ดังที่ได้กล่าวไว้ตั้งแต่ต้นว่างานวิจัยนี้ต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไนท์บาซาร์กับ
กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ที่มาปรากฏตัวในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของตลาดนัดยามค่ำคืนแห่งนี้
พื้นที่หลักที่จะทำการศึกษสำหรับงานวิจัยนี้จึงเป็นไนท์บาซาร์

ไนท์บาซาร์ (Night Bazaar) ของจังหวัดเชียงใหม่มีชื่อเรียกเป็นภาษาไทยว่า “ศูนย์สินค้า
พื้นเมือง” แต่นักท่องเที่ยวและผู้คนที่ไปมักเรียกทับศัพท์กันจนติดปากว่า “ไนท์บาซาร์”

เท่าที่ได้มีการบันทึกมาไนท์บาซาร์ถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2524 จากเดิมที่เป็นเพียง
ตึกแถวไม้ ได้ถูกปรับปรุงก่อสร้างจนกลายเป็นอาคารที่ทันสมัย มีห้องเช่ากว่า 300 ห้องให้พ่อค้า
แม่ค้าได้ประกอบธุรกิจ รวมทั้งมีห้องใต้ดิน ซึ่งสมัยก่อนใช้เป็นที่พักผ่อนแต่ปัจจุบันเต็มไปด้วย
ร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมืองและจิตรกรรมที่มารับจ้างวาดรูปให้นักท่องเที่ยว จากการที่บริเวณ
นี้เป็นศูนย์รวมสินค้าหลากหลายมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเดินชื้อหากันมากมาย จึงเป็นจุดสำคัญที่ทำให้
ให้เกิดการค้าขายบนทางเท้าตามมา ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากชาวเขาที่นำสินค้าหัตถกรรมงานประดิษฐ์
มาจำหน่ายให้แก่พ่อค้าแม่ค้าย่านนั้น เห็นช่องทางค้าขายกับนักท่องเที่ยวจึงหันมาทำการค้าเอง
โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางอีก โดยช่วงแรกเป็นชาวเขาเผ่าม้งจากดอยปุยลงมาค้าขาย แต่
ต่อมามีเผ่าอื่นๆ เช่น อีเก้อ มูเซอ กะเหรี่ยงตามมา ซึ่งแต่ละคนก็ยึดพื้นที่ทางเท้าบ้างหรือนुकเบิก
พื้นที่ทางเท้าใหม่ไปเรื่อยๆจนไม่มีทิศทาง บางเผ่าก็แต่งตัวประจำเผ่าเดินสะพายสินค้าขายตาม
ข้างถนน (อมร, 2545: 55 – 56) ที่กล่าวว่าไนท์บาซาร์ถือกำเนิดขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2524 นั้น หมายถึง
การกำเนิดขึ้นของเฉพาะตัวอาคารหลักของศูนย์การค้าไนท์บาซาร์ที่มีชื่อเป็นทางการว่าเชียงใหม่
ไนท์บาซาร์ ดำเนินการโดยบริษัทนครพิงค์ไนท์บาซาร์จำกัดเท่านั้น เพราะร้านแผงลอยและแบกะ
ดินริมทางของพ่อค้าแม่ค้าชาวเขาและชาวบ้านที่ก่อตัวขึ้นมาเป็นย่านไนท์บาซาร์นั้นได้เกิดขึ้นมา
ก่อนหน้านั้นเป็นเวลาหลายปี อย่างน้อยก็ประมาณ 7 ปี

คำว่า “ไนท์บาซาร์” ที่ใช้ในที่นี้ หมายถึง อาณาบริเวณของตลาดนัดยามค่ำคืนที่ปรากฏตัว
ขึ้นตั้งแต่สี่แยกวัดอุปกุดไปจนถึงสี่แยกแสงตะวันบนถนนช้างคลาน อาจกล่าวได้ว่าไนท์บาซาร์เป็น
พื้นที่การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพลังทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม
ในระดับท้องถิ่นกับพลังภายนอกท้องถิ่นทั้งในระดับชาติและระดับโลกอย่างแท้จริง นับแต่แรกเกิด
จนถึงปัจจุบันไนท์บาซาร์ ยังคงเป็นพื้นที่ที่คงไว้ซึ่งความโดดเด่น เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวทั้งชาว
ไทยและชาวต่างชาติล้วนคุ้นเคยมาเนิ่นนานทั้งๆ ที่ได้รับการแนะนำออกสู่สายตาสาธารณะอย่าง
เป็นทางการ โดยนิตยสารการท่องเที่ยวอันดับหนึ่งของไทยคือ อนุสาร อ.ส.ท. เพียงครั้งเดียวคือ
ฉบับประจำเดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2522 เป็นแหล่งทำเงินให้กับเมืองเชียงใหม่ และผู้คน
นานาชาติพันธุ์ที่เข้ามาประกอบธุรกิจและแสวงหาประโยชน์ในพื้นที่นี้ และที่สำคัญคือ เป็นฐาน

ของปฏิบัติการทางสังคมของบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ที่มีผลต่อการขึ้นลงทางอำนาจในสังคมของพวกเขา สำหรับกับบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ในทฤษฎีคือพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดโอกาสในการเลือกหยิบเลือกแสดงความเป็นชาติพันธุ์และการผลิตใหม่ความเป็นชาติพันธุ์ได้อย่างต่อเนื่องหลากหลายและไม่รู้จบ

การเป็นพื้นที่ที่สามารถเชื่อมกระแสพลังต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เข้ามาสู่ตัวเองได้อย่างเหมาะสมโดยผ่านปฏิบัติการทางการค้า การท่องเที่ยวซึ่งมีมิติของการเมืองเชิงวัฒนธรรมแฝงอยู่ในตัวเองอย่างเต็มเปี่ยม ส่งผลให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็น “พื้นที่ที่เปิดกว้าง” (open space) อรุณ อับปาคุรย์ (Arjun Appadurai) กล่าวไว้ว่า

รัฐพบว่าตัวเองกำลังถูกบีบให้เปิดกว้างโดยพลังของสื่อมวลชน เทคโนโลยีและการเดินทางซึ่งได้ไปกระพือโหมการบริโภคนิยมไปทั่วโลกทั้งยังได้ไปกระตุ้นสร้างความเห็นกระหายใคร่ได้ในสินค้าและสิ่งตระการตานานาประเภทให้กับมนุษย์แม้แต่ในอาณาบริเวณที่มีใช้โลกตะวันตก (Appadurai, 1990 : 305)

ความคิดนี้แม้ไม่สามารถนำมาทาบทับลงไปยังในทฤษฎีเพื่อทำการอธิบายได้อย่างลงตัว แต่เราก็มีอาจปฏิเสธได้ว่าพลังของสื่อมวลชน เทคโนโลยีและการเดินทางเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นพื้นที่เปิดของในทฤษฎีที่จำเป็นจะต้องได้รับการเติมเต็มและเปลี่ยนถ่ายอยู่ตลอดเวลา โดยสินค้าและสิ่งตระการตานานาชนิด ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อการบริโภคนิยมให้กับสังคมปัจจุบัน

ในทฤษฎีจึงเป็นพื้นที่พิเศษที่ควรค่าแก่การศึกษาทำความเข้าใจเนื่องจาก

1. เป็นพื้นที่ที่มีความเฉพาะพิเศษที่มี

1.1 ความเฉพาะพิเศษทางโครงสร้างที่เปิดกว้างและปิดกันกีดกันอยู่ในตัว สำหรับกับนักท่องเที่ยวในทฤษฎีจะเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างแต่สำหรับกับผู้ประกอบการในทฤษฎีจะเป็นเพียงพื้นที่ที่เสมือนจะเปิดกว้าง เพราะในทางปฏิบัติ การจะเข้ามาประกอบการ ณ พื้นที่นี้จำเป็นต้องอาศัยอำนาจพลังทางเศรษฐกิจและพลังของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มบุคคล โครงสร้างของในทฤษฎีเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสานตัวของเครือข่ายทางสังคมน้อยใหญ่ที่ซ้อนทับกันอยู่มากมายในพื้นที่แห่งนี้ เครือข่ายเหล่านี้ย่อมมีทั้งเครือข่ายย่อยที่วิ่งตัดไปมาเฉพาะในในทฤษฎีและเครือข่ายที่แผ่คลุมไปสัมพันธ์กับพื้นที่อื่นในเมืองเชียงใหม่รวมทั้งพื้นที่อื่นในระดับชาติและระดับโลก

1.2 ความเฉพาะพิเศษทางองค์ประกอบ การเป็นจุดเชื่อมประสาน (nodal point) ของผู้คน สินค้าและบริการนานาชนิดจากนานาสารทิศทำให้ในทฤษฎีกลายมาเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของผู้คน สิ่งของรวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคน

กับคน คนกับของและของกับของเป็นอย่างยิ่ง ในบรรดาผู้คนที่ยกย่องตัวขึ้นที่นี้ ในฐานะผู้ประกอบการมีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ คนเหล่านี้คือ คนที่มีองค์ประกอบทางชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันไป คือคนที่เดิมมีความถนัดชำนาญในการผลิตสิ่งของซึ่งปัจจุบันได้กลายมาเป็นสินค้าและบริการเฉพาะอย่าง ทว่าการเข้ามากระจุกรวมอยู่ในพื้นที่ทางกายภาพที่จำกัดจำเขี่ยเช่นในท่าบารักกลับทำให้พวกเขาพร้อมทั้งพวกมันต้องขับเคี่ยว แข่งขัน ช่วยเหลือเกื้อกูล และหนุนเสริมกันและกันอยู่โดยตลอด บนเงื่อนไขทางพื้นที่ (ที่เสมือนเปิดกว้าง) และเวลา (จะแสดงลักษณะเด่นออกมาให้เห็นได้เฉพาะยามราตรี) เฉพาะตัวที่ถูกกำหนดไว้ให้สอดคล้องกับวิถีของผู้มาเยือนจากต่างถิ่น

- 1.3 ความเฉพาะพิเศษทางการปฏิสัมพันธ์ คือเป็นพื้นที่ที่มีการปฏิสัมพันธ์อันเข้มข้นระหว่างผู้ประกอบการ เครือข่ายสนับสนุนและขัดขวางผู้ประกอบการ รวมทั้งบรรดานักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคจากทุกถิ่นที่มีว่าจะเป็นจากภายในขอบเขตประเทศและข้ามประเทศข้ามรัฐข้ามพรมแดน ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ณ ที่นี้มีทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มบุคคล ที่ควรค่าแก่การสังเกตคือ บริบทที่ผลักดันให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ขึ้นในพื้นที่แห่งนี้มีตั้งแต่บริบทระดับปัจเจกบุคคล อาทิ ความแตกต่างในเรื่องอำนาจ ศักยภาพและประสบการณ์ของปัจเจก บริบทระดับเมืองซึ่งเป็นสังคมที่เปิดกว้างให้กับปฏิบัติการทางสังคมและความแตกต่างหลากหลายของผู้คน บริบทระดับชาติที่มุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวและความพยายามของรัฐที่จะทำให้ผู้คนบนดอยเริ่มรู้สึกว้าที่ที่ที่เหมาะสมของพวกเขามองอาจไม่จำเป็นจะต้องเป็นดงดอยเช่นในอดีตอีกต่อไป ไปจนถึงบริบทระดับระหว่างประเทศ ซึ่งก็คืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระดับโลกที่มุ่งชักจูงผู้คนให้หันมาสัมผัสกับความแปลก ความน่าตื่นใจที่ผิดไปจากชีวิตประจำวันของพวกเขา
2. เป็นพื้นที่ของการสร้างภาพแทนอุดมการณ์ (representational spaces) ของอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับข้ามชาติ หรือเป็นภาพปรากฏของ “ภาพแทนพื้นที่หรือพื้นที่ในความคิด” (representations of space) ของผู้คนที่มีความเกี่ยวข้องกับไนท์บาซาร์มีว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ นายทุนทั้งในและนอกท้องถิ่น ผู้ประกอบการทั้งรายใหญ่และรายย่อย ผู้สนับสนุนผู้ประกอบการ (คอยจัดหาวัตถุดิบ สินค้า ข่าวดาราและอื่นๆ มาให้) นักท่องเที่ยวจากทั้งในและนอกประเทศ ไนต์บาซาร์ที่เราเห็นกันอยู่ในทุกวันนี้จึงเป็นผลผลิตรวมของการกระทำ (การผลิตสร้างพื้นที่) ของคนเหล่านั้นที่ได้พากันตีความพื้นที่ที่เรียกว่าไนท์บาซาร์ในความคิดของตนไปตามประสบการณ์และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ตนมี การตีความที่ว้าได้

นำมาสู่การกระทำหรือปฏิบัติการทางพื้นที่ที่แตกต่างหลากหลายแต่ในท้ายที่สุดก็ส่งผลให้เกิดเป็นอาณาบริเวณโดยรวมที่เรียกว่าไนท์บาซาร์ขึ้นมาบนถนนข้างคลาน ไนต์บาซาร์เป็นพื้นที่ที่ผูกพันอยู่กับการตีความและการปฏิบัติตามสิ่งที่ได้ตีความของคนกลุ่มต่างๆ แต่การตีความเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับบริบท เมื่อบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป พื้นที่ที่เป็นภาพปรากฏเชิงรูปธรรม (ไนท์บาซาร์ที่เป็นที่ท่องเที่ยว) ของพื้นที่ที่อยู่ในอุดมการณ์ความคิด (ภาพไนท์บาซาร์ในความคิดของคนแต่ละคนแต่ละกลุ่ม) ที่รู้จักกันในนามไนท์บาซาร์จึงเป็นพื้นที่ที่สามารถจะถูกปรับสร้างใหม่ได้ตลอดเวลาโดยบรรดาคนเหล่านั้น

3. เป็นพื้นที่ที่ดำรงอยู่ได้ทั้งโดยความจริง ความเสมือนจริงและความเป็นคนอื่น ความสัมพันธ์ระหว่างความจริง ความไม่จริงของสินค้าและความเป็นคนอื่นของกันและกันทั้งความเป็นคนอื่นในระหว่างผู้ประกอบการด้วยกันและความเป็นคนอื่นในระหว่างผู้ประกอบการกับนักท่องเที่ยวถือเป็นพลังสำคัญที่ทำให้เชียงใหม่ไนท์บาซาร์ดำรงความเป็นไนท์บาซาร์อยู่ได้ ความจริงและความไม่จริงของสินค้าในพื้นที่ท่องเที่ยวเช่นไนท์บาซาร์สำหรับคนบางกลุ่มเช่นนักท่องเที่ยวผู้แสวงหาสิ่งที่จริงแท้ (authentic) อาจเป็นเรื่องสลักสำคัญ แต่ก็นักท่องเที่ยวทุกคนจะต้องการเช่นนั้น ดังนั้นนอกจากความจริงแท้แล้วความเสมือนจริง ความไม่จริงก็ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของบรรดาสินค้าที่ถูกนำมาวางจำหน่ายที่นี่ ภายใต้สภาวะการณ์เช่นนี้ตัวสินค้าจึงเป็นเสมือนพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่ความจริงแท้ ความเสมือนจริงหรือความไม่จริงก้าวเข้ามาปะทะกันแข่งขันกัน แต่ความสำคัญของปรากฏการณ์นี้ไม่ได้อยู่ที่ว่าท้ายที่สุดแล้วฝ่ายใดจะเป็นผู้ชนะ แต่กลับไปอยู่ที่ว่าความจริงแท้และความไม่จริงเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ได้โดยการอิงอาศัยซึ่งกันและกัน นอกจากนี้คุณค่าความหมายของความจริงแท้และความไม่จริงยังไปสัมพันธ์กับความเป็นคนอื่นของนักท่องเที่ยวที่ถึงแม้จะใช้สรรพนามว่า “คนอื่น” มาแทนได้แต่ในความเป็นคนอื่นนั้นกลับมากลายไปด้วยความแตกต่างด้านประสบการณ์ การคิดและการตีความตามวิถีของแต่ละปัจเจกบุคคล ลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้กลายเป็นว่ามีได้มีแต่สิ่งที่จริงแท้เท่านั้นที่จะดำรงอยู่ที่นี่ได้ สิ่งที่เสมือนจริง สิ่งที่ไม่จริงก็มีคุณค่าและความหมายมากพอที่จะดำรงอยู่ที่นี่ได้ไม่แพ้กัน สินค้าในไนท์บาซาร์จึงเป็นสินค้าที่สามารถถูกทำให้เลื่อนไหลไปมาระหว่างอาณาบริเวณของความจริงแท้และความไม่จริงได้ตลอดเวลาโดยการปฏิสัมพันธ์กับการตีความของผู้บริโภคที่เป็นคนอื่น บรรยากาศที่ลอยตัวอยู่ทั่วไนท์บาซาร์จึงเป็นบรรยากาศที่เคล้าคละและระคนไปด้วยทั้งความจริงและความลวง แต่นั่นนอกจากจะไม่ใช่วิทยาของไนท์บาซาร์แล้วยังเป็นพลังอันสำคัญของพื้นที่นี้อีกด้วย

4. หากเพ่งมองมายังบรรดาผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นผู้ประกอบการกลุ่มใหญ่ของพื้นที่ก็จะพบว่าในการทำการค้า ณ ที่นี้มีปัญหาเชิงเทคนิคมากมายที่พวกเขาต้องเผชิญ อาทิ
 - 4.1 การเผชิญกับอำนาจทั้งในระบบและนอกระบบที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการค้าและการดำเนินชีวิต
 - 4.2 การแสวงหา แยกชิง ครอบครองและจัดการกับพื้นที่ที่เป็นทำเลเพื่อประกอบการค้า
 - 4.3 ปัญหาการตัดสินใจ
 - 4.4 ปัญหาการติดต่อสื่อสาร
 - 4.5 การแสดงความเป็นตัวตน (self representation) ของผู้ค้า
 - 4.6 การขาดการผูกขาดทางการค้าเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic monopoly)
 - 4.7 ปัญหาความโดดเด่นเฉพาะตัวเฉพาะกลุ่ม (distinctiveness) ของผู้ประกอบการและตัวสินค้าเอง

อย่างไรก็ดี การทำความเข้าใจความเป็นไปของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏขึ้น ณ ที่นี้ ย่อม มี อาจละเลยการให้ความสนใจกับพื้นที่อื่นที่ถูกรวมเข้ามาอยู่ในกระบวนการของการสานสร้าง ปรับแต่งความเป็นชาติพันธุ์ในบริบทของเมืองให้กับกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ พื้นที่ดังกล่าวได้แก่ถิ่นที่อยู่อาศัยภายในเมืองซึ่งอาจเป็นได้ทั้งชุมชนแออัด บ้านเช่า บ้านจัดสรร ตลาดวโรรส ตลาดต้นลำไย ตลอดจนชุมชนบนดอยซึ่งล้วนแต่เป็นพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับปฏิบัติการทางการค้าของบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ในไนท์บาซาร์ทั้งสิ้น

ลักษณะเด่นของผู้ประกอบการ ณ สถานที่นี้ มิว่าจะเป็นผู้ที่อยู่ในตัวอาคารศูนย์การค้าไนท์บาซาร์ ศูนย์การค้ากลางแจ้งในฝั่งตรงข้าม ผู้ดำเนินกิจการแผงลอยบนทางเท้าที่ตั้งเรียงกันไปตั้งแต่สี่แยกวัดอุทิศไปจนเกือบถึงสี่แยกแสงตะวัน คือเป็นกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อาทิเช่นพม่า ไทยใหญ่ เนปาล จีน ชาวไทยพื้นราบ (คนเมือง คนอีสาน คนกรุงเทพฯ ฯลฯ) ม้ง กะเหรี่ยง แต่ท่ามกลางความสับสนปนเปทางโครงสร้าง ผู้กระทำและปฏิบัติการซึ่งนำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ที่เข้มข้นเสียจนกลายมาเป็นความละลานตาพราเลือนอันมีพลวัต กลุ่มชาติพันธุ์ที่โดดเด่นสุดของที่นี่ในเวลานี้ก็คือ ชาวอ่าซ่า ทั้งในแง่ของจำนวนและในแง่ของการเป็นผู้สร้างสีสันบรรยากาศความเป็น “เมืองเหนือ” ให้เกิดขึ้นกับพื้นที่แห่งนี้ อ่าซ่าที่ยามกลางวันแฝงตัวอยู่ในหมู่บ้านจัดสรร บ้านเช่า ชุมชนแออัดที่กระจายตัวอยู่ทั่วไปในเมืองเชียงใหม่ หรือตามดงตามดอย แต่พอถึงยามค่ำคืนกลับเป็นผู้ออกมาแต่งแต้มสีสันและชีวิตชีวาให้กับไนท์บาซาร์ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นผ่านการแต่งกาย การเดินเร่ขาย การตั้งร้านแผงลอยตามทางเท้า หรือโดยผ่านสินค้าชาติ

พันธุ์นาชนิดที่ถูกจัดวางและประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการด้านสุนทรีย์ให้กับนักท่องเที่ยวและลูกค้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ

งานวิจัยนี้กำหนดให้อำช่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมายของการศึกษาเนื่องจากความโดดเด่นที่ได้กล่าวไป ในการทำการค้าที่อำช่าจะแสดงตัวตนออกมาใน 3 รูปแบบซึ่งแต่ละรูปแบบก็มีความสัมพันธ์กับพื้นที่และปฏิบัติการด้านพื้นที่ที่แตกต่างกันไป คือ

1. ขายสินค้าชาติพันธุ์ในทำเลที่ดีที่สุด หรือบนโดหลักด้านหน้าของศูนย์การค้าไนท์บาซาร์
2. ขายสินค้าชาติพันธุ์ในทำเลที่เป็นกึ่งขายขอบและขายขอบของไนท์บาซาร์
3. เดินเร่ขายสินค้าไปมา

นอกจากนี้พวกเขายังมีปฏิสัมพันธ์ในระดับชีวิตประจำวันที่หลากหลาย เช่น การปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำช่าไนท์บาซาร์ด้วยกัน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำช่าไนท์บาซาร์กับอำช่าที่อยู่ในชุมชนเดิมบนดอย อำช่าที่ไปมาระหว่างดอยกับเมืองเป็นประจำ อำช่าเมืองผู้อื่น อำช่าข้ามพรมแดนที่ข้ามไปมาระหว่างไทยกับพม่า กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ คนพื้นราบ เจ้าหน้าที่บ้านเมือง รวมไปถึงนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ฯลฯ การปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายเหล่านี้เป็นการปฏิสัมพันธ์ที่แฝงไว้ด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ สังคมเมืองโดยเฉพาะพื้นที่ที่มีการปฏิสัมพันธ์อันเข้มข้นแบบไนท์บาซาร์ทำให้อำช่าที่ทำมาหากินอยู่ที่นี่ต้องตระหนักถึงการขึ้นๆ ลงๆ ของสถานภาพตนเองอยู่ตลอดเวลายามที่มาเผชิญหน้ากับฝ่ายตรงข้ามมีว่าฝ่ายตรงข้ามนั้นจะเป็นอำช่าด้วยกัน กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ คนพื้นราบ เจ้าหน้าที่บ้านเมืองหรือนักท่องเที่ยว การมีปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายและการขึ้นลงของสถานภาพที่เปลี่ยนไปตามสถานการณ์เฉพาะหน้าในชีวิตประจำวันน่าจะมีนัยสำคัญต่อการทำความเข้าใจความเป็นไปทางชาติพันธุ์หรือความเป็นตัวตนของอำช่าไนท์บาซาร์ซึ่งเป็นผู้ที่มายึดยืนอยู่ในพื้นที่ที่เป็นจุดรับและผลานแรงปะทะระหว่างพลังความต้องการของปัจเจกบุคคล พลังอำนาจในระดับท้องถิ่น (ทั้งระดับเมืองและระดับรัฐ) และพลังอำนาจในระดับโลก

อำช่าเหล่านี้คือผู้พลัดถิ่นที่เป็นตัวการสำคัญอันหนึ่งซึ่งเข้ามาช่วยเพิ่มความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้กับเมืองเชียงใหม่ที่กำลังอยู่ในบริบทของทุนนิยมระดับโลก คือผู้ย่อยสลายและขยายขยายพรมแดนทางวัฒนธรรมที่เคยถูกมองว่าเป็นภาชนะกักขังหรืออาณาบริเวณอันตายตัวของวัฒนธรรมที่จำเพาะเจาะจงหนึ่งๆ สำหรับพวกเขาวัฒนธรรมที่แต่เดิมถูกมองว่าเป็นเพียงวิถีชีวิต ธรรมเนียมปฏิบัติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอาจกลายมาเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งสำหรับการดำเนินชีวิตในดินแดนที่แตกต่างจากชุมชนดั้งเดิม หรืออาจกลายมาเป็นกระทั้งพื้นที่ของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งที่ยืนทางสังคม อำนาจตลอดจนความมีตัวตนของพวกเขาเอง

วัฒนธรรมของอำช่าอาจถูกมองว่าเป็นอุดมการณ์อันหนึ่ง แต่ก็ดังที่เลอแฟบวร์ (Lefebvre) ได้กล่าวไว้ว่า "สิ่งที่เราเรียกว่าอุดมการณ์จะมีความต่อเนื่องได้ก็โดยการเข้าไปเกี่ยวพัน

กับพื้นที่ทางสังคมและผลผลิตของมัน และอุดมการณ์ก็จะเกิดเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาได้ ณ จุดนั้น หรือภายในมัน" (Lefebvre, 1991: 44) ในอดีตวัฒนธรรมในฐานะอุดมการณ์ของอำมาตยาธิปไตยออกมาในรูปของวิถีชีวิต ที่มีความเฉพาะพิเศษในหมู่บ้านหรือสังคมของอำมาตยาธิปไตยตามดงดอย แต่เมื่อ อุดมการณ์เหล่านั้นบางส่วนถูกนำติดตัวเข้ามาสู่สังคมเมือง พวกมันดำรงความต่อเนื่องของตัว พวกมันไว้ได้อย่างไร พวกมันเข้าไปแทรกตัวเกี่ยวพันอยู่กับพื้นที่ทางสังคมของเมืองอย่างไร และ ปรากฏตัวออกมาในรูปลักษณะแบบใด

มุมมองดังกล่าวข้างต้นพยายามจะชี้ให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นไปของกลุ่มชาติพันธุ์อำมาตยาธิปไตยกับสังคมเมือง ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่แฝงไว้ด้วยนัยของอำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ชาวอำมาตยาธิปไตยได้พยายามสร้าง ขยาย ปรับเปลี่ยนพื้นที่ทางสังคมของตน เพื่อจัดการกับอัตลักษณ์และตัวตนของตนที่ต้องมาอยู่ท่ามกลาง ความสัมพันธ์กับชนกลุ่มอื่นๆ ในเมืองมาอย่างต่อเนื่อง

จากการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อำมาตยาธิปไตยกับไนท์บาซาร์และพื้นที่อื่นๆ ทั้งในและนอกเมืองที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของการค้าสินค้าชาติพันธุ์ในไนท์บาซาร์และตัว อำมาตยาธิปไตยเอง พบว่าประเด็นที่สมควรได้รับการศึกษาวิจัยให้กระจ่าง มีดังต่อไปนี้

1. ความเป็นเมือง (urbanity) ของเชียงใหม่และความเป็นพื้นที่พิเศษ (special place – ness) ของไนท์บาซาร์มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นไปทางชาติพันธุ์ (ethnic transformation) ของอำมาตยาธิปไตยอย่างไร
2. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นกับชนกลุ่มต่าง ๆ ภายในเมืองได้นำไปสู่ปฏิบัติการในชีวิตแต่ละวันของอำมาตยาธิปไตยโดยเฉพาะปฏิบัติการทางการค้าในพื้นที่พิเศษเช่น ไนต์ บาซาร์
3. อุดมการณ์ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังปฏิบัติการเหล่านั้นคืออะไร มีความเกี่ยวข้องกับ กระบวนการผลิตสร้างความเป็นชาติพันธุ์และพื้นที่ทางสังคมของอำมาตยาธิปไตยอย่างไร
4. กระบวนการผลิตสร้างความเป็นชาติพันธุ์และพื้นที่ทางสังคมที่ว่าสะท้อนให้เห็นถึง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ พื้นที่และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของอำมาตยาธิปไตย โดยเฉพาะอำมาตยาธิปไตยในลักษณะใด

ปัจจุบัน เราคงไม่สามารถจะวาดบรรยายถึงเชียงใหม่ไนท์บาซาร์ได้อย่างมีสีสันโดยมิเอ่ยอ้างถึงการปรากฏตัวขึ้นและปฏิบัติการทางการค้าต่างๆ นานาของบรรดาอำมาตยาธิปไตย พื้นที่นี้ ในระดับหนึ่งการดำรงอยู่ของไนท์บาซาร์ในปัจจุบันผูกพันอยู่กับการปรากฏตัวและปฏิบัติการทางการค้าของอำมาตยาธิปไตย ขณะเดียวกันการดำรงอยู่ของอำมาตยาธิปไตยในเมืองในระดับหนึ่งก็จำเป็นต้องพึ่งพาการมีอยู่ของไนท์บาซาร์เช่นกัน ปฏิสัมพันธ์ของความเป็นชาติพันธุ์กับความเป็นเมืองในยุคโลกาภิวัตน์จะ

สามารถบอกกล่าวเรื่องราวใดให้กับเรา ซึ่งเป็นผู้ที่กำลังมาเยือนอยู่ ณ จุดที่ว่าความเป็นชนเผ่ามิได้จำกัดตัวเองให้อยู่เฉพาะตามคงคยหรือพื้นที่ที่มีไซเมืองอีกต่อไป

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษาทำความเข้าใจว่า ภายใต้การดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การได้มีโอกาสเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่พิเศษภายในเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบทุนนิยมระดับโลกเช่นไนท์บาซาร์ ผู้พลัดถิ่น เช่น ชาวอำเภอได้นำเอาธรรมเนียมปฏิบัติ (custom) ที่จัดได้ว่าเป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์ในความทรงจำและเป็นองค์ประกอบสำคัญอันหนึ่งของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มาใช้ในการเมืองในระดับชีวิตประจำวันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ อันมีความเกี่ยวข้องกับการผลิตสร้างพื้นที่ทั้งทางกายภาพและทางสังคมของพวกเขาคือเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม การกระทำเช่นนั้นได้นำไปสู่ “การเมืองของความเป็นชาติพันธุ์” รวมทั้ง “ความเป็นชาติพันธุ์ของอำเภอเมือง” ในลักษณะใด กล่าวอีกแง่หนึ่งคืองานวิจัยนี้ต้องการศึกษาว่าสังคมเมืองได้สร้างวิถีชีวิตจิตตนิสัยและธรรมเนียมปฏิบัติแบบใดให้กับอำเภอ วิถีชีวิตจิตตนิสัยและธรรมเนียมปฏิบัติเหล่านั้นทำให้เกิดกระบวนการสร้างอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนแบบใดให้กับพวกเขา

หากมองว่าผู้พลัดถิ่น (diaspora) เช่นชาวอำเภอมืออาชีพ (habitus) หรือธรรมเนียมจิตตนิสัยในการคิด การมอง การรับรู้และการกระทำอันเป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์ในความทรงจำเฉพาะกลุ่มเฉพาะตัวเป็นของตน แฮบิทัสคือตัวชี้แนวของปฏิบัติการ เกิดขึ้นมาบนฐานของประสบการณ์ในอดีตของคนเหล่านั้น (Bourdier, 1990 : 54) แต่ชีวิตในแต่ละวันคือชีวิตของการสร้าง (ผลิตซ้ำและผลิตใหม่) ความหมายไปตามสภาวะการณ์เฉพาะหน้าที่เผชิญและสะสมความหมายเหล่านั้นไว้เพื่อใช้สนทนากับความทรงจำและธรรมเนียมจิตตนิสัยในอดีตที่บรรจุไว้ด้วยองค์ประกอบของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อันมากมาย การเข้ามาใช้ชีวิตในเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ที่อัดแน่นไปด้วยการปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายในฐานะผู้ทำการค้าในพื้นที่พิเศษทำให้อำเภอต้องเผชิญกับสภาวะการณ์เฉพาะหน้าในแต่ละวันอย่างแตกต่างกันไป การก้าวข้ามพรมแดนระหว่างชนบทกับเมืองและอดีตกับปัจจุบันได้ชักนำอำเภอมาสู่กระบวนการสร้างและสะสมความหมายของชีวิตในแต่ละวันโดยอยู่บนฐานของการพูดคุยกับแฮบิทัสที่สืบเนื่องมาจากอดีต

ภายใต้สถานการณ์ (เชียงใหม่ไนท์บาซาร์) และกาลเวลา (ยามค่ำคืนในยุคของการท่องเที่ยวระดับโลก) เช่นนี้ชาวอำเภอได้ปรับสร้างแฮบิทัสของตนออกมาในรูปแบบใด แฮบิทัสใหม่นี้ทำให้เกิดปฏิบัติการร่วมของชาวอำเภอไนท์บาซาร์และปฏิบัติการของอำเภอไนท์บาซาร์ในฐานะปัจเจกบุคคลที่เผชิญและตีความสิ่งที่ตนเผชิญอย่างแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขเฉพาะของตนในลักษณะใด ปฏิบัติการนั้นนำมาสู่การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การได้มาและสูญเสียอำนาจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการผลิตสร้างพื้นที่ทั้งทางกายภาพและทางสังคมของพวกเขาทั้งในระดับกลุ่มและระดับปัจเจกบุคคลเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม

วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์หลักของงานวิจัยนี้คือการศึกษาทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเมืองของเชียงใหม่กับความเป็นไปทางชาติพันธุ์ของอำเภอที่เข้ามาค้าขายภายในพื้นที่พิเศษของเมืองเช่นไนท์บาซาร์ การเป็นผู้พลัดถิ่นที่หลังไหลเข้ามาสู่สังคมเมือง ส่งผลให้เกิดการนำเอาธรรมเนียมปฏิบัติเฉพาะกลุ่มมาปรับใช้กับชีวิตแต่ละวันภายในเมืองอย่างไร โดยเฉพาะกับปฏิบัติการทางการค้า กล่าวให้ละเอียดงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาการปรับตัวด้านอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และอำนาจของชาวอำเภอที่ได้อำนาจเข้ามาสู่สังคมเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอำเภอที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับไนท์บาซาร์
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต จริตนิสัย ธรรมเนียมปฏิบัติตลอดจนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของอำเภอในบริบทของสังคมเมืองที่อยู่ภายใต้กระแสของการท่องเที่ยวระดับโลก
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์อันหลากหลายที่เกิดขึ้นในระหว่างอำเภอด้วยกัน และระหว่างอำเภอกับคนกลุ่มอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับปฏิบัติการทางการค้าในไนท์บาซาร์ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจใน “เครือข่าย และความซับซ้อนของการปฏิสัมพันธ์ทางการค้าสินค้าชาติพันธุ์” ของอำเภอ ซึ่งเป็นอาณาบริเวณหนึ่งที่พอจะช่วยให้เห็นถึงกระบวนการผลิตและปรับสร้างความเป็นชาติพันธุ์และพื้นที่ทางสังคมของอำเภอได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เท่าที่พบในขณะนี้ งานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวเขากับเมืองในภาคภาษาไทยมีอยู่เพียงชิ้นเดียว คือ “จากยอดดอยสู่ลุ่ม การปรับตัวของชาวเขาในเมืองเชียงใหม่” (ทวิชและคณะ, 2540)

งานวิจัยชิ้นนี้ได้กล่าวถึงการอพยพโยกย้ายเข้ามาสู่เมืองใหญ่ของบรรดาชาวเขาที่ไม่สามารถดำรงชีวิตตามวิถีทางของตนเองอยู่บนพื้นที่สูงได้อีกต่อไปว่า เป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ผิดทิศทางของรัฐ หรือเป็นผลของปฏิสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนระหว่างการกำหนดแนวทางการพัฒนาไปสู่สังคมทันสมัยที่ให้ความสำคัญกับความเจริญทางเศรษฐกิจ การเติบโตของเมืองและการขยายตัวของธุรกิจที่เพิ่มความสะดวกสบายให้กับวิถีชีวิตแบบฉาบฉวยของสังคมทันสมัย

การเข้ามาอยู่ในเมืองมิได้เป็นเพียงการย้ายที่อยู่อาศัย การเปลี่ยนอาชีพหรือสถานที่ทำมาหากินเท่านั้น แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปโดยสิ้นเชิง ต้องเริ่มเรียนรู้ใหม่ ต้องปรับเปลี่ยนตนเองทั้งระบบคิดระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจที่เป็นที่มาของปัจจัยการดำรงชีวิตและการบริโภคที่จำเป็น ด้วยเหตุที่ว่าชาวเขาส่วนใหญ่ที่อพยพเข้าสู่เมืองไม่ได้เข้ามา

พร้อมกับเงินทุนก้อนใหญ่ และไม่ได้เข้ามาในฐานะผู้ทรงความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านหรือมีทักษะพิเศษเพื่อให้ได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนพอสมควร การเคลื่อนย้ายเข้าสู่ศูนย์กลางความเจริญเช่นนี้ จึงเป็นการเข้ามาในฐานะแรงงานไร้ทักษะที่มาหางานทำเพื่อให้ได้เงินสดมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตประจำวัน พวกเขาเข้ามาในฐานะชนกลุ่มน้อยผู้ด้อยโอกาส ต้องคอยเผชิญกับปัญหาใหม่ๆ และความไม่มั่นคงในชีวิตแบบเมืองอย่างโดดเดี่ยว การขาดแคลนทุนทรัพย์ส่งผลให้พวกเขาต้องเข้าไปอยู่อาศัยในชุมชนแออัด ซึ่งนอกจากจะมากไปด้วยปัญหาทางกายภาพ (ความแออัด สกปรก ไม่ถูกสุขลักษณะ ฯลฯ) แล้วยังเต็มไปด้วยปัญหาทางสังคมและความแปลกแยกทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ภายในวิถีชีวิตแบบเมืองอีกด้วย

ชีวิตในเมืองเป็นชีวิตที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนอย่างหนักเพื่อให้ได้เงินสดมาเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและตอบสนองความอยากได้ใคร่มีที่เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว การอยู่ในเมืองทำให้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบจารีตที่มีทั้งการแข่งขัน ช่วยเหลือพึ่งพากันในระดับเครือญาติ และชุมชนค่อยๆ ถูกลดความหมายลงเป็นความสัมพันธ์เชิงการค้าซึ่งมีลักษณะตอบแทนผลประโยชน์กันบนพื้นฐานของการจัดการในระดับปัจเจกบุคคลมากขึ้น

นโยบายการพัฒนาไปสู่สังคมความทันสมัยผลักดันให้ชุมชนชาวเขาต้องเผชิญกับกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับโครงสร้างอย่างรวดเร็วจนสูญเสียพลังทางสังคมไปเป็นลำดับ โดยเริ่มจากการสูญเสียอำนาจในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและการควบคุมทรัพยากรตามจารีตประเพณี เช่น การทำไร่หมุนเวียน เนื่องจากการควบคุมการเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรบนที่สูงอย่างเข้มงวดของรัฐ ระยะต่อมารัฐได้ยื่นมือเข้าไปจัดการกิจกรรมทางสังคมของท้องถิ่นจนถึงรายละเอียดจนเกือบหมดในนามของการพัฒนาชาวเขา มีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานการนำระบบการเกษตรเชิงพาณิชย์เพื่อทดแทนการเพาะปลูกแบบหมุนเวียนและระบบตลาดเข้าไปสู่ชุมชนบนที่สูง ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในทางสถานภาพและการเข้าถึงปัจจัยการผลิตใหม่ๆ ผู้ที่ปรับตัวเข้ากับกระบวนการเชิงพาณิชย์ไม่ได้ทั้งยังไม่อาจเข้าถึงที่ดินด้วยการเคลื่อนย้ายตามจารีตเดิมได้อีกจึงค่อยๆ จมสู่วงจรของความยากจน การล่มสลายของการเกษตรทั้งแบบจารีตและสมัยใหม่ก่อให้เกิดภาวะแตกกระจายของชุมชน เพราะเท่ากับว่าชุมชนได้สูญเสียงานของท้องถิ่น ซึ่งเคยเป็นเวทีของการให้ความหมายกับชีวิตและกำหนดพฤติกรรมทางสังคมไป หนทางของการอยู่รอดจึงอยู่ที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบใหม่ ซึ่งไม่จำเป็นต้องกระทำร่วมกันในชุมชนและไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น เช่นเป็นแรงงานรับจ้าง ขายของเกาที่ไนท์บาซาร์ เป็นพนักงานร้านอาหารและสถานบริการน้ำมัน เป็นต้น การเคลื่อนย้ายของชาวเขาในปัจจุบันจึงมีทิศทางตรงข้ามกับการเคลื่อนย้ายที่ผ่านมาคือ “ย้อนเข้าหาศูนย์กลางความเจริญ” หรือเมือง แต่นั่นก็ไมอาจทำให้บรรดาชาวเขาที่อพยพเข้าสู่เมืองก้าวพ้นจากความเป็นคนขายขอบไปได้ เพราะพวกเขาซึ่งเดิมอาศัยอยู่ในชุมชนบนภูเขาอันห่างไกลที่ถูกจัดให้เป็น “พื้นที่ขายขอบทางภูมิศาสตร์”

เวลาอพยพเข้าสู่เมืองกลับยังต้องมาอยู่อาศัยในชุมชนแออัดซึ่งถูกจัดให้เป็น “พื้นที่ชายขอบทางวัฒนธรรม” อันเป็นพื้นที่ชายขอบเช่นกัน (ทวิชและคณะ, 2540: 1 – 99)

งานวิจัยชิ้นนี้ให้ข้อสรุปไว้อย่างน่าสนใจว่า “การตัดสินใจเคลื่อนย้ายไปประกอบอาชีพเชิงพาณิชย์ในเมือง นอกจากจะเป็นแนวทางการปรับตัวของผู้ด้อยโอกาสวิธีการหนึ่งแล้วยังเป็นการแสวงหาพื้นที่ทางวัฒนธรรมใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการแสดงออกถึงการเลือกวิถีชีวิตใหม่ท่ามกลางปัญหาที่รุมล้อมให้ได้ แต่ปรากฏว่าการเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองโดยที่ไม่มีความเข้มแข็งของเศรษฐกิจระดับครัวเรือนเป็นฐานรองรับ กลับทำให้ชาวเขาที่หลบหนีความยากจนเหล่านั้นต้องถลำลึกลงไปสู่หลุมพรางของลัทธิบริโภคนิยมอย่างดินไม่หูลุด” (เรื่องเดียวกัน: 100)

ทว่าสิ่งที่สมควรได้รับการหยิบยกขึ้นมาพิจารณาเพิ่มเติมจากผลสรุปของงานวิจัยข้างต้นคือ คำว่า “ลัทธิบริโภคนิยม” กับคำว่า “หลุมพราง” ในปัจจุบันคงเป็นไปได้ยากยิ่งที่จะมี เมืองๆใดดำรงอยู่ได้โดยมิมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับลัทธิบริโภคนิยม ลัทธิบริโภคนิยมเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นเมืองของทุกวันนี้อย่างลึกซึ้ง ความเป็นไปต่างๆ นานาในสังคมเมืองทุกวันนี้ล้วนมีความเกี่ยวพันไม่โดยตรงก็โดยอ้อมกับกระแสพลังอันนี้ มานูเอล คาสเตลส์ (Manuel Castells) ได้เคยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับการบริโภคนิยมไว้ว่า “เมืองมิได้เป็นเพียงอาณาบริเวณที่แตกต่างจำเพาะ (distinct location) แต่ยังเป็นส่วนที่สำคัญยิ่งของกระบวนการการบริโภคร่วม (collective consumption) ซึ่งในทางกลับกันเป็นแง่มุมที่สำคัญของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม” (Castells, 1983 อ้างใน Giddens, 1993 : 575) ลัทธิบริโภคนิยมจัดวางหลุมพรางของมันขึ้นมาได้อย่างไร ในความเป็นจริงเป็นสิ่งที่ยากจะทำให้กระจ่างชัดเจนกลายเป็นคำตอบที่ได้รับการยอมรับไปทั่วทุกวงการได้ แต่สิ่งหนึ่งที่ควรสังเกตคือหลุมพรางเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาได้ก็ต่อเมื่อมีความพรมัว ดอรีน แมสซี (Doreen Massey) เคยกล่าวไว้ว่า “เมืองจะไม่ใช่มืองถ้าไม่กำกวมพรมัว” (the city is nothing if not ambiguous) ความกำกวมพรมัวในที่นี้หมายถึง การมีอยู่ดำรงอยู่ของทั้งความเป็นไปได้และปัญหามานานาประการ หรือความเครียดแย่งกันระหว่างความเป็นไปได้และปัญหาเหล่านั้น (Massey et al, 1999: 1) เมื่อเมืองเป็นพื้นที่ที่ทั้งความเป็นไปได้และปัญหาต่าง ๆ นานามาดำรงอยู่ด้วยกันจนกลายมาเป็นพื้นที่ของความกำกวมพรมัวที่ยากจะระบุให้ชัดเจนลงไปได้ว่าเป็นพื้นที่เช่นไรกันแน่ จึง มิใช่เรื่องแปลกที่ภายในเมืองสมัยใหม่ ซึ่งเป็นภาพปรากฏเชิงรูปธรรมของการบริโภคนิยมเลี้ยวเป็นส่วนใหญ่จะเต็มไปด้วยหลุมพรางที่ถูกจัดวางไว้อย่างแยบยลโดยการบริโภคนิยม

ชาวเขาส่วนใหญ่ที่มุ่งหน้ามาสู่เมืองล้วนถูกทำให้ถลำลึกลงสู่หลุมพรางของการบริโภคนิยม แต่การตกอยู่ในหลุมพรางก็มีได้หมายถึงเพียงการสยบจำนนให้กับอำนาจของการบริโภคนิยมในทุกสถานและกาลเวลา ตรงกันข้าม กับชาวเขาบางคนบางกลุ่มการตกอยู่ในหลุมพรางของลัทธิบริโภคนิยมอย่างดินไม่หูลุดอาจเป็นแรงบีบคั้นที่นำไปสู่การรื้อฟื้นพื้นหาคักยภาพในการ

ดำรงอยู่ในสังคมเมืองให้กับพวกเขาเหล่านั้น ท่ามกลางภาวะการณ์เช่นนี้ชาวเขาซึ่งในที่นี้หมายถึงชาวอำเภอต่างหน้าเผชิญกับการต้องมาตกอยู่ในหลุมพรางนี้อย่างไร ความเป็นเมืองและธรรมเนียมปฏิบัติได้เข้ามาเกี่ยวพันกับการปรับตัวและความเป็นไปทางชาติพันธุ์ของพวกเขาอย่างไร กล่าวโดยรวบรัดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของพวกเขาได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางอำนาจสำหรับการบุกเบิกและยืนยันพื้นที่ทางสังคมในบริบทของสังคมเมือง ให้กับพวกเขาซึ่งได้เข้ามาติดอยู่ในหลุมพรางของการบริโภคนิยมเช่นเดียวกับชนกลุ่มอื่นๆ ภายในเมืองอย่างโรนั้นนับเป็นประเด็นหนึ่งที่สมควรได้รับการศึกษาวิจัยให้กระจ่างชัดต่อไป

นอกจากงานวิจัยในภาคภาษาไทยของทวิชและคณะแล้ว ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของอำเภอเมืองโดยตรงคือ งานวิจัยที่ปรากฏออกมาในรูปของบทความที่ชื่อ “Urban Migration and Cross-Border Networks: A Deconstruction of the Akha Identity in Chiang Mai” ของโทโยตะ มิกะ (Toyota Mika, 1998)

โทโยตะเห็นว่าปัจจุบันชาวเขาที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองเชียงใหม่กำลังเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว การเพ่งมองไปยังการเคลื่อนย้ายและพลวัตของเครือข่ายทางสังคมของอำเภอจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของอำเภอในปัจจุบัน ทั้งยังจะช่วยให้เห็นแนวโน้มความเป็นไปด้านอัตลักษณ์ของพวกเขาในอนาคตด้วย เหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดงานวิจัยขึ้นนี้คือการมองว่าการที่เราจะเข้าใจสภาวะการณ์ปัจจุบันของชนเผ่าอำเภอได้นั้นเราจำเป็นต้องทำการวิจัยในเมืองขึ้นมาเพื่อเสริมองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาหมู่บ้านอำเภอตามดงดอยในอดีต (Toyota, 1998: 197-198)

ประเด็นในการวิจัยอำเภอเมือง (urban Akha) ของโทโยตะไม่ได้อยู่ที่การศึกษาว่าภายในกระบวนการการอพยพสู่เมืองของอำเภอ ธรรมเนียมปฏิบัติร่วมของพวกเขาได้ถูกทำลายลงไปในอย่างไร แต่อยู่ที่ความพยายามที่จะอธิบายถึงลักษณะอันไม่ตายตัวของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของอำเภอ (the dynamic nature of ethnic identity) โทโยตะต้องการชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ไม่น่าจะเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างตายตัวมาแต่อดีต (primordial identity) เพราะถูกกำหนดไว้โดยลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมที่จำเพาะเจาะจงและความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่แยกห่างจากผู้อื่นโดยสิ้นเชิง แต่น่าจะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมือง ด้วยความคิดเช่นนี้โทโยตะจึงให้ความสนใจกับกระบวนการที่ความโดดเด่นเฉพาะตัวเชิงสัญลักษณ์ (symbolic distinctions) และแนวร่วม (alliances) ได้ถูกสร้าง ถูกยืนยันหรือปฏิเสธพร้อมทั้งให้ความสนใจกับวิธีการที่อัตลักษณ์ของอำเภอเมืองถูกบริหารจัดการภายในกระบวนการเหล่านั้น (เรื่องเดียวกัน : 199-200)

ศาสตราจารย์ ฉี จุน เซา (Shi Jun Chao) ซึ่งเป็นนักวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์อำเภอแห่ง The Yunnan Academy of Social Science ในจีนได้ประเมินจำนวนประชากรอำเภอในปี ค.ศ.1996

(พ.ศ.2539) ไว้อย่างคร่าวๆ ว่ามีอยู่ทั้งหมดประมาณ 1,820,000 คน กระจายตัวอยู่ในทาง ตะวันตกเฉียงใต้ของจีน 1,260,000 คน ในเวียดนามทางตอนเหนือ 60,000 คน ในลาวเหนือ 70,000 คน ในไทย 50,000 คน และในพม่าอีก 380,000 คน (เรื่องเดียวกัน: 201) ขณะที่ไทโยตะ ประเมินว่าในปีเดียวกันนี้น่าจะมีอาข่าในเมืองเชียงใหม่ประมาณ 2,000 คน (เรื่องเดียวกัน: 197) ไทโยตะได้จำแนกอาข่าในไทยออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. อุโละอาข่า (Ulo Akha) ซึ่งมีมากที่สุดในไทยและเข้ามาอยู่ในประเทศไทยก่อนอาข่า กลุ่มอื่น เป็นอาข่ากลุ่มแรกที่ถูกคนไทยนำมาไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้ชมการแสดง เครื่องแต่งกายและวิถีชีวิตจำลองของพวกเขา
2. โละมิอาข่า (Lomi Akha) เป็นอาข่าที่เดิมอาศัยอยู่ในรัฐฉานของพม่า มีความสัมพันธ์ กับชาวไท (Tai) มาเนิ่นนาน อาข่าอื่นมักมองภาพของโลหะมิอาข่าว่าทำงานหนักและ รักษาธรรมเนียมประเพณีได้ดี
3. ผามิอาข่า (Pami Akha) เป็นอาข่าที่มีจำนวนน้อยสุดเข้ามาในไทยหลังสุดแต่เป็นกลุ่ม ที่มีความสามารถทางเศรษฐกิจสูงสุด เดิมอาศัยอยู่ในจีนและรอยต่อระหว่างสิบสอง ปันนากับพม่า มีความสัมพันธ์กับจีนมาก อาข่าอื่นมักเรียกผามิอาข่าว่าเป็นอาข่าจีน หรือ La Beu Akha (คำว่า La Beu เป็นภาษาอาข่าแปลว่าคนจีน)

ไทโยตะมองว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่เกิดจากการผสมผสานระหว่าง “ปัจจัย เชิงอัตวิสัย” (subjective factors) เช่น การกำหนดว่าตัวเองเป็นใครของตัวคนๆ นั้นเอง และ “ปัจจัยเชิงวัตถุวิสัย” (objective factors) ซึ่งก็คือสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมือง และ เพื่อให้เห็นถึงการทำงานของปัจจัยทั้งสองไทโยตะจึงแบ่งบริบททางสังคมและการเมืองออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. ระดับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล ซึ่งมีนัยของความแตกต่างด้านอำนาจ
2. ระดับภูมิภาคคือมองเชียงใหม่ว่าเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ (ethnic plural society)
3. ระดับชาติ เช่น นโยบายและมุมมองของรัฐบาลที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์บนดอย
4. ระดับนานาชาติ คือสภาพการณ์ทางสังคมและการเมืองแบบสากลที่ก่อให้เกิดความ ต้องการที่จำเพาะเจาะจงเช่น การแสวงหาวัฒนธรรมอันแปลกใหม่ (exotic cultures) โดยผ่านการท่องเที่ยว การเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม ฯลฯ

จากนั้นก็วิเคราะห์ดูว่าบริบททั้ง 4 ระดับนี้ได้เข้ามามีส่วนต่อการสร้างให้เกิดทางเลือก ด้านอัตลักษณ์ (identity options) ที่แตกต่างกันในระดับปัจเจกบุคคลของอาข่าแต่ละคนที่เป็น กรณีศึกษา (4 คน) อย่างไร

ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษานี้คือ ประสบการณ์อันแตกต่างของปัจเจกบุคคลและปัจจัยทางสังคมและการเมืองที่หลากหลายคือ สิ่งที่ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อตัวเลือกเกี่ยวกับความเป็นตัวตนของพวกเขา และที่น่าสนใจคือโทโยตะเห็นว่า การเลือกอัตลักษณ์ที่เป็นไปตามสถานการณ์ (situational selections of identities) ไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่สำหรับอาซา ไม่ใช่เป็นแค่ผลที่เกิดจากการอพยพพลเมือง แต่กลับเป็นสิ่งที่อาซาใช้กันมานานเป็นศตวรรษแล้วในการปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่รายล้อมพวกเขาอยู่ (เรื่องเดียวกัน: 202-220) .

งานศึกษาของโทโยตะเป็นงานที่ให้ภาพ “กระบวนการการปรับสร้างอัตลักษณ์ของอาซาที่ปรับเปลี่ยนไปตามครรลองชีวิต ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับฝ่ายตรงข้าม สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจการเมือง” (เรื่องเดียวกัน : 197) ได้อย่างชัดเจนและน่าสนใจ เพียงแต่ความเป็นเมือง (urbanity) ซึ่งควรจะเป็นบริบทหลักของการวิเคราะห์อันหนึ่งกลับถูกกล่าวถึงน้อยเกินไป งานชิ้นนี้มองเมืองเชียงใหม่คล้ายเป็นแค่ปัจจัยดึงดูด (pull factor) ที่จะดึงเอาอาซาออกมาจากวิถีชีวิตแบบหมู่บ้านบนดงดอย (push factor) แต่ยังไม่ได้อธิบายต่อไปว่า แล้วอะไรหรือคุณลักษณะใดของเมืองเชียงใหม่ที่ทำให้เมืองเชียงใหม่กลายมาเป็นปัจจัยดึงดูดสำหรับพวกเขา กลายมาเป็นเป้าหมายแต่อาจมิใช่ปลายทางหรือจุดสิ้นสุดการเดินทางของพวกเขา (ซึ่งการเดินทางนี้ย่อมมีผลต่อการปรับสร้างอัตลักษณ์ของอาซาที่ไม่มีวันหยุดนิ่งอยู่ต่อไป) เสมอไป การดึงเอาลักษณะเด่นของสังคมเมืองขึ้นมาร่วมพิจารณาด้วยน่าจะช่วยให้เห็นถึงความสามารถในการปรับเปลี่ยนและการบริหารจัดการชุดของอัตลักษณ์ (sets of identities) ของบรรดาอาซาเมืองได้อย่างมีชีวิตชีวายิ่งขึ้น

บททวนวรรณกรรม

คำกล่าวยืนยันของนักคิดสกุลหลังสมัยใหม่ที่ว่าพวกเราได้เห็นถึงการดับสูญของบทบรรยายทางความคิดอันยิ่งใหญ่ (metanarratives) เช่น ลัทธิมาร์กซิสต์นั้นเป็นสิ่งที่กล่าวได้ถูกต้องเพียงกึ่งหนึ่ง เพราะในยามต้นของสหัสวรรษที่สาม เรื่องราวอันยิ่งใหญ่อันใหม่ได้เกิดขึ้นมา นั่นคือลัทธิโลกานิยม (globalism) ลัทธิโลกานิยมประกอบไปด้วยส่วนที่สัมพันธ์กันสองส่วน หนึ่งคือกระบวนการโลกาภิวัตน์ (globalization) ซึ่งสามารถกล่าวอย่างกว้างๆ ได้ว่าเป็นการแผ่ขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันไปทั่วโลก อีกหนึ่งคือการเกิดขึ้นของวาทกรรมโลกานิยม เช่น คำว่าโลกาภิวัตน์ถูกนำไปใช้กันมากทั้งในวงการสื่อมวลชน ธุรกิจการเงินและวงวิชาการหรือคำว่าระดับโลกหรือโลกา (global) ได้กลายมาเป็นคำคุณศัพท์ที่นิยมใช้กันทั่วไปทั้งในวงวิชาการและสาธารณะ เพื่อบอกบรรยายถึงโลกในปัจจุบัน (Short and Kim, 1999: 3)

ในระดับนามธรรม โลกาภิวัตน์อาจถูกมองว่าเป็น “กระบวนการอันเกี่ยวเนื่องกันจำนวนหนึ่ง ซึ่งเข้ามาผสมผสานเพื่อเพิ่มความเชื่อมต่อสัมพันธ์ (interconnectedness) ให้กับชีวิตทาง

สังคมในระดับโลก" (Albrow et al, 1997 : 20) โรแลนด์ โรเบิร์ตสัน (Roland Robertson) กล่าวว่าในฐานะของมโนทัศน์ โลกาภิวัตน์หมายถึง ทั้งการย่นย่อหดกระชับ (compression) ของโลก และการเพิ่มทวีขึ้น (intensification) ของสำนึกเกี่ยวกับโลกในฐานะที่เป็นองค์รวม (Robertson, 1992: 8) ขณะที่แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) มองว่าโลกาภิวัตน์ คือ การเพิ่มทวีของความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับโลก คือกระบวนการแผ่ขยายตัวของการเชื่อมต่อระหว่างบริบททางสังคมหรืออาณาบริเวณที่แตกต่างกันในลักษณะของเครือข่ายที่ครอบคลุมไปทั่วโลก โลกาภิวัตน์เป็นมโนทัศน์ที่ทำให้เกิดการตั้งคำถามกับการมองสังคมว่าเป็นระบบที่มีขอบเขตจำกัด (bounded system) และหันมาใส่ใจในการวิเคราะห์ว่า ชีวิตทางสังคมถูกจัดระเบียบข้ามเวลาและพื้นที่อย่างไร (Giddens, 1990 : 63 – 64)

มุมมองเช่นนี้อาจปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมในเรื่อง "การเพิ่มขึ้นของกระแสทุนข้ามชาติ การที่ผลิตผลทางวัฒนธรรมจำนวนมากจากประเทศต่างๆ สามารถซื้อขายได้ในสถานที่เดียวหรือ การที่รัฐชาติไม่สามารถเป็นสิ่งที่เดียวที่มีอิทธิพลต่อชีวิตและความคิดทางการเมืองของผู้คนได้อีกต่อไป เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมืองกำลังถูกเปลี่ยนแปลง กำหนดรูปร่างใหม่ ปรับแก้ใหม่เพื่อสร้างโลกที่มีความเป็นระดับโลกมากขึ้น และสำนึกที่มีความเป็นระดับโลกสูงขึ้น (a more global world and a heightened global consciousness)" (Short and Kim, 1993: 3)

ไม่ว่าจะเป็นในแวดวงวิชาการหรือแวดวงสาธารณะ โลกาภิวัตน์เป็นทั้งมโนทัศน์และปรากฏการณ์ที่ทำให้เรื่องของพื้นที่และเวลาถูกนำมาถกเถียงและกล่าวถึงอยู่เป็นประจำ ทั้งในลักษณะของการหดกระชับตัวของเวลาและพื้นที่ (time – space compression) ที่เกิดขึ้นได้โดยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารซึ่งช่วยคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคมโดยการปฏิสัมพันธ์โดยตรงแบบข้ามโลก (Harvey, 1989) การสลายไร้พรมแดน (deterritorialization) ที่ทำให้เงินสินค้าและผู้คนในทุกวันนี้เข้ามาเกี่ยวพันกันโดยกวาดไล่ตามๆ กันไปรอบโลกอย่างไม่หยุดหย่อน (Appadurai, 1990) การเกิดกลุ่มคนข้ามชาติ (transnational group) ปัจเจกบุคคลผู้เคลื่อนย้ายไม่ติดที่ (mobile individuals) ที่มีผลต่อการไหลล้นถึงถิ่นของทุน แรงงาน และวัฒนธรรมในระดับโลก (Hannerz, 1996) หรือกระทั่งการซื้อขายสินค้าจากทุกส่วนของโลกได้เกือบจะในทุกที่ทุกเวลาหรือในสถานที่แห่งเดียวเช่นที่กล่าวไปข้างต้น พื้นที่และเวลาจะเป็นมิติที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากการปรากฏขึ้นของกระบวนการโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน การปฏิวัติทางพื้นที่และเวลาภายใต้ฉายาของโลกาภิวัตน์ได้นำความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านของสำนึกและความเป็นไปได้มาให้กับผู้คนทุกชนชั้น สิ่งที่เกิดตามมาคือความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งในแง่มุมหนึ่งได้นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตทางสังคม รวมทั้งความเป็นชุมชนของผู้คนทั่วโลกในทุกวันนี้เป็นอย่างยิ่ง

อุลฟ์ ฮานเนิร์ซ (Ulf Hannerz) มองว่า วัฒนธรรมโลก (world culture) คือเครือข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ผสมผสานกันจนเป็นหนึ่งเดียว (one network of social relationship) วัฒนธรรมโลกนี้ถูกสร้างขึ้นมาโดยการเชื่อมต่อสัมพันธ์ที่เพิ่มมากขึ้นของวัฒนธรรมประจำถิ่น (local cultures) อันหลากหลาย และโดยบรรดาวัฒนธรรมที่ปราศจากรากเหง้าอันแน่นชัดในด้านอาณาบริเวณ ทั้งหมดนี้ล้วนกลายมาเป็นวัฒนธรรมย่อยภายในองค์กรรวมทั้งกว้างใหญ่กว่า กลายมาเป็นวัฒนธรรมที่จะเข้าใจได้ดีถ้ามองในบริบทของวัฒนธรรมที่รายล้อมมัน (their cultural surroundings) มากกว่าที่จะมองมันแบบแยกเป็นเอกเทศ (Hannerz, 1990 อ้างใน Eade, 1997: 28) การปรากฏขึ้นของกระบวนการวัฒนธรรมข้ามสังคม (trans-societal cultural processes) วัฒนธรรมที่สาม (third cultures) หรือท่อนำกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลายทุกประเภท แตมิได้นำไปสู่การประสานรวมเป็นหนึ่งเดียวของวัฒนธรรม (Featherstone, 1990: 1-2) วัฒนธรรมลูกผสม (hybrid cultures) ที่เกิดขึ้นในยุคหลังอาณานิคม (Gupta and Ferguson, 1997) ฯลฯ คือภาพประกอบหนึ่งๆ ของวัฒนธรรมโลกที่กล่าวไป

เมื่อวัฒนธรรมถูกมองใหม่ว่าไม่จำเป็นจะต้องหมายถึงวิถีชีวิตเฉพาะถิ่นเสมอไป ความสำคัญของวัฒนธรรมทั้งในแวดวงวิชาการและปฏิบัติการระดับชีวิตประจำวันของผู้คนจึงเพิ่มมากขึ้นอย่างผิดหูผิดตา การปะทะกันของความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมแบบเดิมกับโลกาภิวัตน์หรือปฏิบัติการโลกาภิวัตน์ (globalizing practices) ซึ่งหมายถึง “การเปลี่ยนการดำรงอยู่ทางสังคมและทางวัตถุให้กับโลกสมัยใหม่ ทำให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างที่ต่างๆ แบบใหม่และทำให้โลกในฐานะองค์กรถูกสร้างขึ้นมาจากในลักษณะของเวที (arena) ที่เหมาะต่อการปฏิบัติการด้านตลาดด้านภูมิปัญญา ด้านสิ่งแวดล้อมและปฏิบัติการด้านอื่นๆ” (Eade, 1997:27-28) และหนึ่งในนั้นที่สำคัญคือปฏิบัติการเกี่ยวกับความเป็นชุมชนที่ทำให้เกิดชุมชนที่มีได้มีเพียงแง่มุมทางกายภาพเช่นการมีขอบเขตที่แน่ชัดบนท้องถนนแห่งหนึ่งเหมือนในอดีต แต่ยังมีแง่มุมทางจินตนาการหรือมโนนึกเพิ่มเติมเข้ามาอีกด้วย จากการช่วยเหลือของการติดต่อสื่อสารและการคมนาคมระดับโลก ชุมชนแห่งยุคโลกาภิวัตน์จึงเป็นชุมชนที่มีลักษณะไม่ฝังรากฝังลึกอย่างตายตัว (disembedded) แต่เป็นชุมชนที่เปิดให้กับความเป็นไปได้ของการแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่มีได้อยู่ ณ ที่นั้น (absent) และอยู่ห่างไกลจากที่นั้น (distant) ก็สามารถจะเป็นส่วนประกอบสำคัญของชุมชนท้องถิ่นแห่งนั้นได้ (เรื่องเดียวกัน: 21-25) ไดแอสพอรา (diaspora) ชุมชนแห่งช่วงเวลาของการข้ามพรมแดนในปัจจุบันคือตัวอย่างหนึ่งของปฏิบัติการเกี่ยวกับความเป็นชุมชนนี้ เราอาจเรียกชุมชนเช่นนี้ว่าเป็นชุมชนในจินตนาการแต่มันก็มีได้มีเพียงแง่มุมทางจินตนาการเท่านั้น แง่มุมทางกายภาพหรือความเกี่ยวพันกับอาณาบริเวณทางกายภาพหนึ่งๆ ยังคงเป็นลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของมัน ยิ่งมองว่าชุมชนคือพื้นที่ทางสังคมแบบหนึ่งลักษณะพื้นฐานเช่นว่ายิ่งปรากฏชัด อองรี เลอเฟบวร์ (Henri Lefebvre) กล่าวไว้ว่า “พื้นที่ทางสังคม (social space) ทุกอันมีประวัติศาสตร์ แต่ละอันต้องตั้ง

ดำรงอยู่ในธรรมชาติหรืออยู่ในสภาพธรรมชาติที่มักจะมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวมาแต่ดั้งเดิม แตกต่างกันไปในทุกที่" (Lefebvre, 1991: 110) ชุมชนทั้งงานวิจัยนี้สนใจจึงมิใช่ชุมชนใน จินตนาการอันบริสุทธิ์ แต่มีลักษณะเป็นพื้นที่ทางสังคมซึ่งเป็นชุดหรือเครือข่ายความสัมพันธ์ ระหว่างสิ่งต่างๆ ทั้งในระดับกายภาพและอวกาศภาพที่ดำรงอยู่ในพื้นที่นั้นในช่วงเวลานั้นๆ อย่างไรก็ตาม ก็ดีพื้นที่ทางสังคมไม่ใช่สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างปุปปับแต่การผลิตสร้างมันจะมีความเป็น กระบวนการแทรกอยู่ในตัว (เรื่องเดียวกัน: 33-85) เลอแฟบวร์กล่าวถึงลักษณะของพื้นที่ทางสังคม ไว้ที่น่าสนใจว่า

พื้นที่ทางสังคมไม่ใช่สิ่งๆ หนึ่งในบรรดาสิ่งต่างๆ ไม่ใช่ผลผลิตหนึ่งใน บรรดาผลผลิตทั้งหลายทั้งมวล แต่มันคือสิ่งที่รวมเอาสิ่งต่างๆ ที่ถูกผลิตและ ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของสิ่งเหล่านั้นที่เกิดขึ้นมาในการดำรงอยู่ในที่ เดียวกันในช่วงเวลาเดียวกัน รวมทั้งในความเป็นระเบียบและไม่เป็นระเบียบเชิง สัมพัทธ์ของพวกมัน มันคือผลลัพธ์ของการดำเนินการที่ต่อเนื่องเป็นชุดจึงไม่ สามารถถูกลดทอนลงไปได้เป็นแค่เพียงวัตถุธรรมดาสามัญ ขณะเดียวกันก็ไม่มี สิ่งใดที่เป็นแค่จินตนาการ การไม่มีจริงหรือการเป็นแค่สิ่งที่มีอยู่เฉพาะในอุดมคติ เกี่ยวกับมัน...มันคือผลลัพธ์ของการกระทำทั้งหลายในอดีต พื้นที่ทางสังคมคือสิ่ง ที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการกระทำใหม่ๆ ขณะที่มันขึ้นทำให้เกิดการกระทำอื่นๆ มัน ก็จะไปสกัดห้ามการกระทำอื่นๆ... (เรื่องเดียวกัน: 73)

พื้นที่ทางสังคมไม่สามารถจะถูกอธิบายได้อย่างเพียงพอแค่โดย ธรรมชาติ (ภูมิอากาศ ท่าเลที่ตั้ง) และโดยประวัติศาสตร์ของมันเอง การเติบโตใหญ่ ของพลังอำนาจในการผลิตเพียงอย่างเดียวก็ไม่ได้ทำให้เกิดพื้นที่ที่เฉพาะพิเศษ หรือช่วงเวลาเฉพาะพิเศษใด ๆ ในลักษณะของการเป็นเหตุปัจจัยโดยตรง การ อันเป็นสื่อกลางและตัวสื่อกลาง (mediations and mediators) เช่น การกระทำ ของกลุ่มคน ปัจจัยต่างๆ ในความรู้ในอุดมการณ์หรือในอาณาเขตของการสร้าง ภาพแทน ก็เป็นสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาร่วมด้วย พื้นที่ทางสังคมบรรจุไว้ด้วยวัตถุ ที่หลากหลายยิ่งทั้งวัตถุทางธรรมชาติและวัตถุทางสังคมนวมทั้งเครือข่ายและ เส้นทางที่เชื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัตถุสิ่งของและข่าวสารข้อมูล วัตถุเหล่านั้น (objects) จึงมิได้เป็นเพียงสิ่งต่างๆ (things) แต่ยังหมายรวมถึงความสัมพันธ์ ต่างๆ (relations) อีกด้วย... (เรื่องเดียวกัน: 77)

หากนำความคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมมาวางทับลงไปบนเมืองเชียงใหม่แล้วเพ่งสายตา มายังชาวอำเภำผู้ทำมาหากินอยู่ในไนท์บาซาร์เป็นหลักแล้ว เราพอจะกล่าวถึงพื้นที่ทางสังคมของ พวกเขาได้ในลักษณะใด

การปะทะกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อำเภอผู้มีแอพิทซ์ของตนและสนทนากับแอพิทซ์นั้นเป็นระยะ ๆ โดยใช้ข้อมูลความหมายที่สะสมมาได้จากชีวิตในแต่ละวันกับความเป็นไปของเมืองเชียงใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและเข้มข้นมากสุดในไนท์บาซาร์ การเป็น “จุดรับแรง” ปะทะระหว่างความเป็นชาติพันธุ์กับความเป็นเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ได้ทำให้ไนท์บาซาร์กลายมาเป็น “ฐาน” ของการผลิตสร้างชุมชนหรือพื้นที่ทางสังคมที่สำคัญให้กับอำเภอเมืองกลุ่มหนึ่ง ภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ปฏิบัติการทางการค้าได้กลายมาเป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งต่อการผลิตสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับอำเภอไนท์บาซาร์ ซึ่งเป็นวงศีย่อยของอำเภอเมือง พื้นที่ทางสังคมของอำเภอไนท์บาซาร์จึงเป็นพื้นที่ที่ผูกพันอยู่กับปฏิบัติการทางการค้าและเครือข่ายทางการค้าของพวกเขาอย่างแนบแน่น ความจริงเครือข่ายทางการค้าคือสิ่งที่รวมเอาเครือข่ายทางเศรษฐกิจการเมือง วัฒนธรรมและปฏิบัติการทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายเหล่านั้นเข้ามาไว้ในตัวเองอย่างพร้อมสรรพ การเพ่งพิจารณาไปที่เครือข่ายการค้าสินค้าชาติพันธุ์ของอำเภอไนท์บาซาร์ จึงสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทั้งทางกายภาพและทางสังคมกับอำนาจและอัตลักษณ์ของพวกเขาได้ กล่าวคือหากเรามองว่าเครือข่ายทางการค้าที่เกิดจากปฏิบัติการทางการค้าในไนท์บาซาร์คือ พื้นที่ทางสังคมของพวกเขา เราก็จะพบว่าทุกครั้งที่จ้องมองมายังไนท์บาซาร์ (ซึ่งเป็นผลพวงของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจรวมทั้งสังคมและวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก) เราจะเห็นถึงการเลือกหยิบเอาความเป็นชาติพันธุ์บางอย่างขึ้นมาใช้และเลือกที่จะไม่แสดงความเป็นชาติพันธุ์บางอย่างออกไปในบางสถานการณ์ การกระทำเหล่านี้ นอกจากจะมีผลต่อการขึ้นลงทางอำนาจในสังคม การปรับสร้างอัตลักษณ์ที่ไม่มีวันหยุดนิ่งของพวกเขาแล้วยังมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทางสังคมของพวกเขาอีกด้วย

พื้นที่ทางสังคมของอำเภอไนท์บาซาร์จึงเป็นพื้นที่ที่ผูกพันอยู่กับ “อัตลักษณ์อันเป็นพลวัต” หรือความเป็นตัวตนที่ไม่เคยหยุดนิ่งที่ถูกนำมาสอดแทรกไว้ในปฏิบัติการทางการค้าและเครือข่ายทางการค้าของพวกเขาเสมอมา

พื้นที่ทางสังคมของอำเภอไนท์บาซาร์จึงเป็นผลผลิตทางประวัติศาสตร์ของการกระทำทางสังคมของพวกเขา มันคือสิ่งที่รวมเอาสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นวัตถุและมีชีวิัตถุ ชาวสาร เครือข่ายเส้นทางการติดต่อสัมพันธ์ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหล่านั้นเข้ามาไว้ในตัว เป็นสิ่งที่แทรกซึมซ้อนทับอยู่กับพื้นที่ทางสังคมของคนกลุ่มอื่น ดำรงอยู่ทั้งในระดับกายภาพและอากายภาพโดยการกระทำหรือปฏิบัติการที่เป็นไปตามความคิด ความรู้ อุดมการณ์รวมทั้งการตีความของผู้กระทำและโดยความสัมพันธ์กับพื้นที่ทางสังคมอื่นๆ ในช่วงเวลานั้นๆ เป็นสิ่งที่สามารถถูกปรับสร้างใหม่ได้อย่างต่อเนื่องตามสภาพการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในขณะนั้นๆ โดยการกระทำของบรรดาอำเภอที่อยู่ในฐานะปัจเจกบุคคลซึ่งตีความและตอบสนองต่อสถานการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในเวลานั้นๆ อย่างแตกต่างกันไป

การเปลี่ยนแปลงของความเป็นชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ที่ซ้อนทับอยู่กับความเป็นพื้นที่ทางสังคมได้นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่สิ่งต่างๆ มากมายแต่ในที่นี้จะขอมุ่งประเด็นไปที่เรื่องของความเป็นเมือง (urbanity) และความเป็นชาติพันธุ์ (ethnicity) เท่านั้นเนื่องจาก

1. ปรากฏการณ์ทั้งสองมีฐานอยู่บนความเป็นชุมชนหรือมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นชุมชนทั้งคู่
2. เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ความเป็นชุมชน หรือมุมมองเกี่ยวกับความเป็นชุมชนเปลี่ยนไป ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวน่าจะส่งผลกระทบต่อความเป็นไปและความสัมพันธ์อันเป็นพลวัตของปรากฏการณ์ทั้งสองด้วย

อักษรภาพในยุคต้นๆ ของคำว่าเมืองคือ “วงกลมมีกากบาทอยู่ภายใน” เนื่องจากเมืองคือจุดตัดของการค้าและวัฒนธรรม แต่กระนั้นมันก็ถูกปิดไว้มิว่าจะในความเป็นจริงหรือในเชิงสัญลักษณ์ (Eck, 1987: 1) อักษรภาพนี้สามารถวาดบรรยายถึงลักษณะสำคัญของเมืองได้เป็นอย่างดีว่าเมืองคือพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์อันเข้มข้นที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่นที่ไม่ใช่เมือง การปฏิสัมพันธ์และปฏิบัติการต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในเมืองส่งผลให้เมืองกลายมาเป็นพื้นที่ที่แตกต่างหรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นอาณาบริเวณที่มีขอบแดน (boundary) เกิดขึ้นมาทั้งในระดับของรูปธรรม เช่นกำแพงเมืองในอดีตและนามธรรมเช่นการรับรู้ถึงความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทของผู้คนทั่วไป กระนั้นกิตติขอบแดนของเมืองก็ใช่ว่าจะต้องตายตัวเสมอไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองแห่งยุคโลกาภิวัตน์ที่ถูกตัดผ่านไปมาโดยกระแสของสิ่งต่างๆ อยู่ตลอดเวลา อคิล กุปตะ (Akhil Gupta) และเจมส์ เฟอ์กูสัน (James Ferguson) กล่าวว่าในโลกของการพลัดกระจ่าย (diaspora) โลกที่มากไปด้วยกระแสของวัฒนธรรมข้ามชาติและการเคลื่อนย้ายของประชากรขนานใหญ่ โลกที่ความพยายามแบบเก่าที่พยายามจะวาดแผนที่โลกออกมาในลักษณะของอาณาบริเวณทางวัฒนธรรมที่ต่อเรียงตัวกันถูกทำให้กระอักกระอ่วนไปด้วยมายาภาพ (การลอกเลียนและลอกเลียนซ้ำๆ กัน) ของยุคหลังอาณานิคมจำนวนมาก... ละครทางวัฒนธรรมที่คล้ายๆ กันนับพันถูกแสดงออกมาทั้งในเมืองและชนบททั่วโลก ในการแสดงทางวัฒนธรรมที่มาพร้อมกับการพลัดกระจ่าย (culture-play of diaspora) เส้นแบ่งอันคุ้นเคยระหว่างที่นี่กับที่นั่น ศูนย์กลางกับชายขอบ อาณานิคมกับเมืองแม่ได้ค่อยๆ พราหม์ขึ้น (Gupta and Ferguson, 1999: 38) ปรากฏการณ์ข้ามพรมแดน ข้ามชาติที่กำลังเบ่งบานอย่างเต็มที่ในยุคนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ขอบเขตของเมืองต้องพราห์เลือนไป แต่ความพราห์เลือนนี้ก็มิได้มีผลให้สังคมเมืองสูญสลายไปจากผิวโลก ตรงกันข้ามความพราห์เลือนของขอบเขตเมืองกลับช่วยชักนำการปฏิสัมพันธ์ที่มากกว่าเดิมมาสู่อาณาบริเวณของตัวเองและปฏิสัมพันธ์ของผู้คนจากนานาสาทรทิศที่มากขึ้นกลับมาช่วยตอกย้ำ “ความเป็นเมือง” ที่แตกต่างจากอดีตให้กับสังคมเมืองในปัจจุบัน

ขอบเขตของเมืองที่พราเลี่ยนมิใช่เป็นเพียงประเด็นเดียวที่เป็นลักษณะเด่นของเมืองอันทำให้เมืองสามารถขยายตัวรองรับการเข้ามาของผู้คนจากที่อื่นได้อย่างยืดหยุ่น เพราะโดยเนื้อหาเมืองก็เป็นสิ่งที่มีความยืดหยุ่นโดยธรรมชาติอยู่แล้ว (plastic by nature) เมืองเป็นสถานที่ที่ผู้คนจะมีอิสระในเชิงสัมพัทธ์ที่จะกระทำหรือกลายมาเป็นอะไรก็ได้ที่พวกเขาปรารถนา อัตลักษณ์ของปัจเจกถูกทำให้นุ่มนวล สั้นโหลและเปิดกว้างให้กับการกระทำตามความตั้งใจและจินตนาการ (Raban, 1974 อ้างใน Harvey, 1990: 5) ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงมิใช่เรื่องแปลกที่สังคมเมืองของทุกวันนี้โดยเฉพาะเมืองใหญ่จะกลายมาเป็นแหล่งรวมของกลุ่มชนและกลุ่มชาติพันธุ์จากนานาสารทิศที่ถูกปลดปล่อยหรือปลดปล่อยตัวเองออกจากกรอบของชุมชนดั้งเดิม แอ็บเนอร์ โคเฮนกล่าวว่า "ความเป็นชาติพันธุ์ในความเป็นจริงคือรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ (a form of interaction) ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ที่ดำเนินไปภายในบริบททางสังคมที่กลุ่มวัฒนธรรมเหล่านั้นมีส่วนร่วม (common social context) และด้วยเหตุที่เมืองเป็น "ดินแดนต่างถิ่น" (foreign land) สำหรับบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาหา มัน ปรากฏการณ์ความเป็นชาติพันธุ์จึงมิให้เห็นอย่างมีชีวิตชีวาที่สุดในเมือง" (Cohen, 1974: XI) เมืองเชียงใหม่ทั้งในอดีตและปัจจุบันก็มีสภาพเช่นนี้

งานวิจัยนี้จะมองอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) หรือความเป็นชาติพันธุ์ (ethnicity) ว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างปัจจัยเชิงอัตวิสัย (subjective factors) ซึ่งเป็นผลผลิตของการตีความตามสถานการณ์ที่เป็นเงื่อนไขของปัจเจกบุคคลนั้น ๆ กับปัจจัยเชิงวัตถุวิสัย (objective factors) ทานาเบะ ชิงฮารุ เคยตั้งข้อสังเกตว่า "ความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์ของคนกลุ่มหนึ่งจะถูกสร้างขึ้นมาในกระบวนการอันต่อเนื่องและซับซ้อน ไม่ใช่แค่โดยพลังอำนาจภายนอกหรือการปะปายตีตราเอาตามอำเภอใจโดยคนนอก แต่ยังเกิดขึ้นโดยกระบวนการทางสังคมของพวกเขในการประดิษฐ์สร้างภาพลักษณ์ของตนเองอีกด้วย" (Tanabe, 1991: 3 อ้างใน Toyota, 1998: 200) คอร์เนลกับฮาร์ทแมนได้พยายามเสนอว่าความเป็นชาติพันธุ์เป็นเรื่องเชิงอัตวิสัย โดยพวกเขาให้เหตุผลว่า "ประเด็นสำคัญจะอยู่ที่ว่าพวกเขามองตัวเองอย่างไร แต่แน่นอนการกล่าวเช่นนี้มีได้หมายความว่าความเป็นชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ไม่ได้รับผลกระทบจากการพูด การคิด และการกระทำของคนอื่น ตรงกันข้ามสิ่งที่คนอื่นพูดหรือปฏิบัติอาจเป็นแหล่งอิทธิพลสำคัญที่ชี้นำไปสู่สำนึกเกี่ยวกับตนเองในฐานะผู้คนของชาติพันธุ์นั้นๆ" (Cornell and Hartmann, 1998: 16-21) ดูจากเหตุผลข้างต้นก็จะพบได้ว่าแม้ทั้งสองจะให้น้ำหนักกับปัจจัยเชิงอัตวิสัยเป็นพิเศษ แต่กระนั้นก็ยังไม่สามารถจะตัดปัจจัยเชิงวัตถุวิสัยออกไปได้อย่างเด็ดขาด การมองความเป็นชาติพันธุ์ว่าเป็นผลสรุปรวมที่ไม่ตายตัวของปัจจัยทั้งสองเป็นการมองที่จะช่วยให้เราเข้าใจถึงธรรมชาติอันเป็นพลวัต (dynamic nature) ของความเป็นชาติพันธุ์ได้ดีขึ้น

เมื่อความเป็นชาติพันธุ์ที่ไม่ยอมตายตัวมาปะทะกับความเป็นเมืองที่ก็ไม่ยอมตายตัว เช่นกัน แล้วอะไรจะเกิดขึ้นกับการบริหารจัดการความเป็นชาติพันธุ์ของกลุ่มชาตินั้นๆ และ สังคมเมือง ซึ่งในความเป็นจริงคือ “ภาพย่อบางส่วน” ของสังคมระดับชาติและระดับโลกที่ควบแน่นเอา พลังอำนาจทางสังคมและวัฒนธรรมระดับชาติและระดับโลกมาใส่ไว้ในตัวเองจะพลอยได้รับ ผลกระทบหรือถูกแต่งแต้มสีสันให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

การปะทะเผชิญระหว่างความเป็นชาติพันธุ์กับเมืองซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อประสาน (nodal point) กระแสของสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้คน สิ่งของ เงินตรา ความรู้ พลังอำนาจจากทั่วโลกส่งผล ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในแวดวงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เช่นในกรณีของอำเภออย่างไร หาก มองว่า “เมื่อการสร้างกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดการใหม่กับความสัมพันธ์ และธรรมเนียมปฏิบัติอย่างมีพลวัต (dynamic rearrangement of relations and of customs)” (Cohen, 1974: XXIII) แล้วชาวอำเภอโดยเฉพาะอำเภอในท่าบารได้พากันนำเอาอัตลักษณ์ทาง ชาติพันธุ์และธรรมเนียมปฏิบัติมาใช้ในพื้นที่เมืองที่มากไปด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่คุ้นเคย อย่างไม่รู้ การจัดการใหม่กับความสัมพันธ์กับผู้อื่นและธรรมเนียมปฏิบัติมีความเกี่ยวข้องกับการ เข้าถึงและดำรงอยู่ในพื้นที่พิเศษที่ถูกทำให้เป็นตลาดวัฒนธรรม (cultural market-place) ที่มาก ไปด้วยผู้เชี่ยวชาญการแสดงออก (expressive specialists) (Eade, 1997: 135-136) เช่น ในท่า บารอย่างไร ปฏิบัติการทางการค้าของพวกเขาที่นำไปสู่ “การบริโภคที่มีทั้งนัยของการส่งและรับ สารทางสังคม (social messages)” (Appadurai, 1986: 31) ได้ทำให้เกิดการบุกเบิกและปรับ สร้างพื้นที่ทางสังคมในบริบทของเมืองที่พัวพันอย่างมีพลวัตเนื่องจาก “การเคลื่อนไหวโยกย้าย (mobility) ที่มากมายของผู้คน วัฒนธรรมและวัตถุสิ่งของ” (Rojek and Urry, 1997: 1) ให้กับพวก เขาอย่างไร

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าในท่าบารดำรงอยู่ได้โดยการท่องเที่ยวและดำรงอยู่เพื่อการ ท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในแง่มุมหนึ่งอาจถูกตีความว่าเป็นการแสวงหาสิ่งที่จริงแท้หรือความจริง แท้ (authenticity) (เรื่องเดียวกัน: 11) แต่ก็ดังที่โรเจ็ค กับอูรีได้กล่าวไว้ว่าในยุคของการเคลื่อนไหว โยกย้ายเช่นในปัจจุบันผู้คนออกไปท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมแต่บรรดาวัฒนธรรมและวัตถุสิ่งของต่างๆ ก็ ออกเดินทางท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน... แต่เมื่อวัฒนธรรมออกท่องเที่ยวพวกมันก็จะไม่สามารถปิดกั้น ตัวเองจากวัฒนธรรมอื่นได้ ผลที่เลี่ยงไม่ได้ของการเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมคือ การผสมปนเป ขององค์ประกอบต่างๆ และการผลิตคุณค่าทางวัฒนธรรมอันใหม่ที่มีได้ตั้งใจ (เรื่องเดียวกัน: 1,11) เมื่อการณเป็นเช่นนี้แล้วเราจะมามุ่งหวังอันใดกับการแสวงหาสิ่งที่จริงแท้จากการท่องเที่ยวใน ปัจจุบัน อย่างไรก็ตามแต่สินค้าทางชาติพันธุ์ที่ถูกนำมาจำหน่ายในในท่าบารก็เป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่ ออกมาเดินทางท่องเที่ยวเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้เป็นเจ้าของมัน ความจริงแท้ของสินค้าชาติ พันธุ์ จึงมิใช่ประเด็นปัญหาใหญ่สำหรับการดำรงอยู่ของบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ในในท่าบาร

สำหรับกับพวกเขาประเด็นปัญหาหลักอยู่ที่ว่าทำอย่างไรสินค้าทางชาติพันธุ์นั้นจึงจะขายได้ และการทำให้สินค้าทางชาติพันธุ์นั้นขายได้ ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับการจัดการใหม่กับธรรมเนียมปฏิบัติอย่างมีพลวัตได้มีผลต่อพื้นที่ทางสังคม อำนาจ และความเป็นตัวตนของพวกเขาอย่างไร

อนึ่ง การหยิบปฏิบัติการทางการค้าขึ้นมาเป็นบริบทหลักเพื่ออธิบายให้เห็นถึงความเป็นไปในด้านอัตลักษณ์ของอำเภอเมืองกลุ่มหนึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการหยิบยกเรื่องของความเป็นเพศ (gender) ขึ้นมาพิจารณาร่วมด้วย เพราะความเป็นเพศคือองค์ประกอบหนึ่งที่เป็นฐานสำคัญของปฏิบัติการทางการค้าสินค้าชาติพันธุ์ การค้าสินค้าชาติพันธุ์เป็นพื้นที่ที่เอื้อให้ความเป็นเพศในกลุ่มชาติพันธุ์อำเภอซึ่งแฝงไว้ด้วยนัยของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายถูกหยิบขึ้นมาได้ถาม ทบทวน ทั้งยังนำไปสู่การผลิตสร้างความเป็นตัวตนใหม่ให้กับเผ่าพันธุ์อำเภอในปัจจุบันอีกด้วย

หากมองว่าโลกาภิวัตน์คือยุคที่มีจุดเด่นอยู่ที่ “การเคลื่อนไหวโยกย้ายของสิ่งต่างๆ ในลักษณะที่เป็นกระแส (flows) ข้ามชาติข้ามพรมแดน” แต่กระแสเหล่านี้ก็ยังคงต้องอาศัยเมืองต่างๆ ทั่วโลกเป็นจุดร่อนลงสัมผัสพื้น (เพื่อดำเนินการอะไรบางอย่าง) และถีบทะยานตัวขึ้น (เพื่อไหลไปปฏิบัติการยังที่อื่น) อยู่ตลอดเวลา โลกาภิวัตน์จึงเป็นยุคที่สังคมเมืองเข้ามามีบทบาทต่อความเป็นไปในทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์มากขึ้นในลักษณะของการเป็นจุดเชื่อมต่อประสานที่คอยรับส่งกระแสของสิ่งต่างๆ ให้กับระบบทุนนิยมระดับโลกและผู้บริโภคที่เป็นคนธรรมดาสามัญ (ในแง่ที่ว่าไม่ได้เป็นผู้มีส่วนควบคุมความเป็นไปของระบบทุนและรัฐ) ซึ่งส่วนใหญ่หลังไหลเข้ามาปฏิสัมพันธ์กันในเมืองอย่างเนืองแน่น เพื่อการบริโภคที่ทำได้มากกว่าที่เคยเป็น และด้วยความช่วยเหลือของเทคโนโลยีการสื่อสารและคมนาคม สำนักและความเป็นไปได้ในด้านพื้นที่และเวลาของผู้คนก็เริ่มเปลี่ยนไป สภาพการณ์ดังกล่าวส่งผลเป็นอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ ขณะเดียวกันการเป็นจุดเชื่อมต่อประสานกระแสให้กับระบบทุนนิยมและผู้บริโภคนั้นยังส่งผลให้เมืองกลายมาเป็นพื้นที่ที่มากไปด้วยความสับสนปนเป และความเป็นคนอื่นสิ่งอื่น สภาพการณ์เช่นนี้แม้จะนำปัญหามาสู่สังคมเมืองอยู่ไม่น้อยแต่มันก็ยังได้นำความเป็นไปได้ต่างๆ นานามาสู่สังคมเมืองด้วยเช่นกัน ยิ่งเป็นพื้นที่ที่มากไปด้วยความสับสนปนเปและความเป็นคนอื่น ความกำกวมพว่เลือนซึ่งเอื้อให้เกิดการเข้ามาแฝงตัวปฏิบัติการภายในเมืองก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น ผู้คนหลายกลุ่มพยายามใช้ประโยชน์จากความกำกวมพว่เลือนอันนี้ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกระแสโลกาภิวัตน์ซัดพามาจากดงดอย

กลุ่มชาติพันธุ์มักถูกมองว่าเป็นกลุ่มชนที่มีธรรมเนียมปฏิบัติและวัฒนธรรมอันจำเพาะพิเศษร่วมกัน เมื่อเข้ามาอยู่ในสังคมเมืองซึ่งเต็มไปด้วยความเป็นคนอื่นและความกำกวมพว่เลือน ธรรมเนียมปฏิบัติและวัฒนธรรมเหล่านั้นจะทำหน้าที่ใดให้กับพวกเขา พวกมันจะยังคงมีความหมายและความสำคัญอยู่หรือไม่ในลักษณะใด ภายใต้เงื่อนไขอะไร การเลือกที่จะใช้ จะไม่ใช้ตลอดจนการปรับใช้ได้ส่งผลต่อการขยายพื้นที่ทางสังคม การขึ้นลงทางอำนาจใน

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงในรูปลักษณะและเนื้อหาของอัตลักษณ์ของพวกเขายังไง ภายใต้พลังกดดันของสังคมเมืองและสังคมโลกกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งในที่นี้หมายถึงอ้าวาได้ผลิตสร้างพื้นที่ทางสังคมของพวกเขาขึ้นมาโดยกลวิธีใด กลวิธีดังกล่าวส่งผลต่อการสร้างความเป็นตัวตนใหม่แบบใดให้กับพวกเขา

กรอบคิดของงานวิจัย

มโนทัศน์สำคัญของงานวิจัยนี้คือโลกาภิวัตน์ (globalization) ความเป็นเมือง (urbanity) และความเป็นชาติพันธุ์ (ethnicity)

อรชุน อับปาคุรย์ (Arjun Appadurai) ได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะเด่นของโลกาภิวัตน์ซึ่งสำหรับเขาหมายถึง “โลกของกระแสต่าง ๆ ที่ไม่ได้ต่อเนื่องกันอย่างลงตัว” (a world of disjunctive flows) ไว้ 2 ประการ (Appadurai, 2001 : 6-20) คือ

1. โลกาภิวัตน์ได้สร้างให้เกิดปัญหามานาประการที่ปรากฏขึ้นในลักษณะเฉพาะท้องถิ่น แต่มีบริบทของการเกิดอยู่นอกเหนือท้องถิ่นนั้น ๆ
2. โลกาภิวัตน์มิได้มีเพียงโลกาภิวัตน์จากเบื้องบนที่ผู้สร้างจำกัดอยู่แค่บรรษัทธุรกิจองค์กรนานาชาติ ผู้เชี่ยวชาญงานนโยบายและรัฐบาลของชาติต่าง ๆ แต่ยังมีโลกาภิวัตน์จากเบื้องล่างที่ผู้คนธรรมดาสามัญซึ่งไม่ได้เกี่ยวพันกับทุนข้ามชาติและรัฐเป็นผู้ชักชวนขึ้นมาอีกด้วย

ด้วยมุมมองเช่นนี้ทำให้เราพอจะกล่าวได้ว่าโลกาภิวัตน์คือยุคของกระแสและการเคลื่อนย้าย ซึ่งกระแสและการเคลื่อนย้ายนี้มีได้มีเพียงทุนอันเป็นตัวแทนของโลกาภิวัตน์จากเบื้องบน (globalization from above) แต่ผู้คนธรรมดาซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของโลกาภิวัตน์จากเบื้องล่าง (globalization from below) ก็เป็นผู้สร้างกระแสและการเคลื่อนย้ายด้วยโดยเฉพาะบรรดานักท่องเที่ยวและผู้พลัดถิ่น (diaspora) แต่กีดกันที่กล่าวไปข้างต้นว่า การเป็นยุคของกระแสข้ามชาติข้ามพรมแดนทำให้เมืองก้าวเข้ามามีบทบาทอันสำคัญมากขึ้นในฐานะ “จุดเชื่อมต่อประสาน” กระแสระดับโลกเหล่านั้น โลกาภิวัตน์จึงสมควรได้รับการมองว่าเป็นยุคของเมืองด้วยเช่นกัน ภายใต้สภาพการณ์โลกาภิวัตน์ ความเป็นเมืองจึงมีเนื้อหาและขอบเขตที่ต่างไปจากเดิม ความเป็นเมืองของทุกวันนี้เป็นปรากฏการณ์ที่ปรากฏขึ้นในลักษณะเฉพาะท้องถิ่น (local) แต่กลับเชื่อมสัมพันธ์อยู่กับเครือข่ายของกระแสและพลังระดับโลก (global) อย่างไม่ว่างเว้น นับแต่อดีตเมืองเชียงใหม่ได้ทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมต่อประสานและสถานที่รองรับความเป็นคนอื่นเสมอมา ทว่าโลกาภิวัตน์กลับมาขบขันสับสนของการเป็นจุดเชื่อมต่อประสานกระแส (nodal point of flows) และการเป็นสถานที่รองรับความเป็นคนอื่น (place of otherness) ให้เจิดจ้ายิ่งขึ้น แม้ตั้งดำรงอยู่ในรัฐชาติไทย แต่ผู้ที่ใช้เมืองเชียงใหม่เป็นเวทีของการปฏิสัมพันธ์ก็หาได้มีเพียงคนเมืองคนไทย คนข้าม

ชาติเช่นนักท่องเที่ยวต่างชาติและผู้พลัดถิ่นก็เป็นหนึ่งในตัวละครที่สำคัญของเวทีนี้ อย่าว่าแต่หาก
ไว้ซึ่งตัวละครกลุ่มนี้เมืองเชียงใหม่อาจมีโฉมหน้าในรูปที่เรามิคุ้นเคยก็เป็นได้

ผู้พลัดถิ่นในงานวิจัยนี้หมายถึง อ้าซ่าซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีความเป็นชาติพันธุ์และจริตนิสัย
หรือแฮบิตัส (habitus) ของตน ประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันหนึ่งของอ้าซ่าคือการอพยพเคลื่อนย้าย
ตลอดเส้นทางและช่วงเวลาของการอพยพโยกย้ายอ้าซ่าได้สร้างสมความเป็นชาติพันธุ์และแฮบิตัส
ขึ้นมาท่ามกลางความสัมพันธ์กับชนกลุ่มอื่นอยู่ตลอดเวลา การย่างเท้าก้าวสู่ประเทศไทยเมื่อร้อยปี
ก่อนไม่ได้ทำให้ความเป็นชาติพันธุ์และแฮบิตัสของอ้าซ่าเปลี่ยนแปลงไปมากนักเพราะระบบ
นิเวศน์บนดงดอยตามแนวชายแดนยังคงอุดมสมบูรณ์คล้ายผืนป่าที่จากมา ประกอบกับช่วงนั้น
รัฐบาลไทยยังไม่ได้ให้ความสนใจกับดงดอยตามชายแดนภาคเหนือเหมือนเช่นปัจจุบัน ความ
เปลี่ยนแปลงเริ่มส่อเค้าขึ้นเมื่อปลายทศวรรษ 2500 ที่มีอ้าซ่าจำนวนมากอพยพเข้ามาฝั่งไทยซึ่งป่า
ไม่ได้ถูกทำลายลงไปมากแล้ว รัฐบาลไทยเองก็เริ่มตระหนักว่าการอพยพเข้ามาของบรรดาชาวเขา
เป็นปัญหาด้านความมั่นคงและทรัพยากรของชาติ ถนนที่ถูกตัดขึ้นสู่ภูมดอยในช่วงนั้นนอกจากจะ
เป็นเส้นทางลำเลียงอำนาจรัฐแล้วยังเป็นเส้นทางลำเลียงวัฒนธรรม ค่านิยมรวมทั้งอุดมการณ์
ใหม่ๆ เข้าไปในชุมชนอ้าซ่า อีกทั้งยังช่วยลำเลียงอ้าซ่าออกมาสู่โลกภายนอกโดยเฉพาะสังคมเมือง
ซึ่งสำหรับอ้าซ่าเป็นเงื่อนไขการดำรงอยู่ที่ผิดแผกแตกต่างไปจากเดิมเกือบจะโดยสิ้นเชิง พ.ศ.2514
อ้าซ่าจำนวนหนึ่งซึ่งอยู่บนดอยของจังหวัดเชียงรายถูกนำมาไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่เพื่อแสดง
วิถีชีวิตและการละเล่นของตนให้นักท่องเที่ยวได้ชม และนี่คือจุดเริ่มต้นอันชัดเจนของกระบวนการ
ปรับสร้างอัตลักษณ์ของอ้าซ่าภายหลังจากที่ความเป็นชาติพันธุ์อ้าซ่าที่สะสมไว้ได้มาปะทะกับ
ความเป็นเมืองของเชียงใหม่ซึ่งในขณะนั้นกำลังเริ่มก้าวเข้าสู่ประตูโลกาภิวัตน์

ปัจจุบันมีอ้าซ่าจำนวนไม่น้อยเข้ามาทำมาหากินในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อประสาน
ทั้งกระแสระดับโลกและความเป็นคนอื่นที่มากหน้าหลายตา ลักษณะเช่นนี้ของเมืองเชียงใหม่ยิ่ง
มาเสริมให้เมืองซึ่งปกติเป็นพื้นที่ของความกำกวมอยู่แล้วกำกวมยิ่งขึ้นไปอีก ความกำกวมนี้เกิดขึ้น
จากการเป็นพื้นที่ที่มีโลกหลาย ๆ โลกเข้ามาสัมผัส ช้อนทับและทับเคียงกัน แต่ในความสัมพันธ์
ช้อนทับและการทับเคียงกันนี้ย่อมมีช่องว่าง รอยแยกห่าง หรือ “พื้นที่ที่อยู่ระหว่าง” (in-between
space) เกิดขึ้นมาเป็นระยะ ๆ ให้ผู้ที่รู้จักจ้องใช้ได้ไข่มั่น แต่พื้นที่ที่อยู่ระหว่างเป็นพื้นที่ที่ขาดความ
แน่ชัดตายตัว การเข้ามาอยู่หรือจัดวางตัวเองลงในพื้นที่นี้ย่อมต้องเกี่ยวพันกับการจัดการกับอัต
ลักษณ์ของตนเองให้สอดคล้องกับสถานที่และกาลเวลานั้น ๆ แต่ก็เชื่อว่าทุกคนจะสามารถจัดการ
กับอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างสัมฤทธิ์ผลเสมอไป การเข้ามาอยู่ในพื้นที่นี้จึงมีทั้งโอกาสความ
เป็นไปได้และปัญหาเข้ามาพัวพันอยู่ตลอดเวลา แล้วอ้าซ่าจะกระทำการอย่างไรกับสภาพการณ์ที่เป็น
เงื่อนไขเช่นนี้

ยังมีโลกหลายใบมาสัมพันธ์และซ้อนทับกันมากเท่าไร “พื้นที่ที่อยู่ระหว่าง” โลกเหล่านั้นซึ่งเป็นที่มาของ “ความกำกวม” อันหมายถึงสภาพของการมีอยู่ร่วมกันและการแย่งกันของโอกาสที่จะเป็นไปได้และปัญหามานานาประการ (Massey et al, 1999 : 1) ก็ยิ่งเกิดมากขึ้น การเป็นจุดเชื่อมประสานของกระแสระดับโลกและความเป็นคนอื่นจากนานาสารทิศของเชียงใหม่ในทุกวันนี้ส่งผลให้เชียงใหม่กลายมาเป็นเมืองที่มีโลกหลายใบไหลมาสัมพันธ์กันอย่างเนืองแน่นจนนำมาสู่การเป็นพื้นที่ของความกำกวม แต่ความกำกวมก็ใช่ว่าจะมีย่างเท่าเทียมกันในทุกอาณานิคมของเมือง บริเวณใดที่มีการปะทะและซ้อนทับของโลกทางสังคมมาก ความกำกวมก็จะมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ในทฤษฎีคือพื้นที่หนึ่งที่มีความกำกวมนี้มากเป็นพิเศษ

เชียงใหม่ในทฤษฎี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีไว้เพื่อให้ท้องชมและจับจ่ายคือพื้นที่ที่สัมพันธ์อยู่กับพลังอำนาจระดับโลก ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นรวมทั้งระดับปัจเจกบุคคลมาโดยตลอด พลังทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของทุกระดับไหลเวียน ดัดผ่านและปะทะประสานกันอยู่ตลอดเวลา ในแง่หนึ่งในทฤษฎีจึงเป็นพื้นที่ของกระแส (ของผู้คน สิ่งของ ความรู้ ธรรมเนียมปฏิบัติ ฯลฯ) และความกำกวม (ในฐานะที่เป็นบริบทของการปฏิสัมพันธ์) ที่เข้มข้นยิ่ง

ภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้อำนาจคือชนกลุ่มหนึ่งที่แทรกตัวแบกโลกของตนเข้ามาปะปนกับโลกของผู้อื่น แล้วปฏิบัติการทางการค้า (trading practice) ของพวกเขาก็เริ่มเกิดขึ้นใน “พื้นที่ที่อยู่ระหว่าง” ของในทฤษฎีมาตั้งแต่ปีพ.ศ.2518 มากไปด้วยปัญหากับการดำรงอยู่เพื่อทำการค้า ณ ที่นี้ แต่โอกาสที่จะเป็นไปได้ก็มีไม่น้อยสำหรับพวกเขา ปฏิบัติการทางการค้าในในทฤษฎีที่ต้องสัมพันธ์กับกระแสพลังอำนาจในระดับต่าง ๆ และความเป็นอื่นอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันทำให้อำนาจค่อย ๆ เก็บสะสม ผลิตซ้ำ และผลิตใหม่ ความหมายของความเป็นอำนาจที่ต้องทำมาหากินในเมืองอยู่ทุกวันนี้

ความหมายที่ค่อย ๆ ถูกสร้างและสะสมมาจากชีวิตในแต่ละวันภายในเมืองได้ถูกนำขึ้นมาเจรจาหรือกับความเป็นชาติพันธุ์และจิตนิสัยหรือแฮบิทัสเดิมที่แฝงฝังอยู่ในตัวของพวกเขามาแต่เดิมเป็นระยะ ๆ การเจรจาหรือ (negotiation) นี้ก็นำมาสู่การจัดการใหม่กับความสัมพันธ์กับผู้อื่นภายในเมืองโดยเฉพาะในพื้นที่การค้าและธรรมเนียมปฏิบัติของอำนาจเหล่านี้เอง และนี่ก็คือสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับการผลิตสร้างและผลิตใหม่อำนาจ พื้นที่รวมทั้งอัตลักษณ์ของอำนาจ ซึ่งในท้ายที่สุดก็นำไปสู่ “ภาพของความเป็นอำนาจ” ของอำนาจ จำนวนหนึ่งซึ่งใช้เมืองแห่งยุคโลกาภิวัตน์เช่นเชียงใหม่เป็นฐานของปฏิบัติการในชีวิตแต่ละวัน

หน่วยของการวิเคราะห์

เพื่อตอบคำถามของการวิจัยที่ตั้งไว้ข้างต้น งานวิจัยนี้จะเลือกปฏิบัติการทางการค้า สินค้าชาติพันธุ์ของกลุ่มอำเภอในไนท์บาซาร์โดยเฉพาะอำเภอชายขอบของไนท์บาซาร์กลุ่มหนึ่งขึ้นมาเป็นหน่วยของการวิเคราะห์ หนึ่งคำว่า “การค้า” ในที่นี้จะถูกใช้ในความหมายของ “การเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของการต่อสู้” (contested cultural terrain) ซึ่งทุนทางชาติพันธุ์ที่อำเภอสะสมและนำติดตัวมาจากชุมชนเดิมบนดอยถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือหรือกลยุทธ์ในการดำรงอยู่ท่ามกลางความสัมพันธ์กับความเป็นคนอื่นบนพื้นที่แห่งนี้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. งานวิจัยนี้จะทำให้เห็นภาพการปรับสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวอำเภอผู้ได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีลักษณะจำเพาะพิเศษของเมืองเช่นไนท์บาซาร์
2. ทำให้เกิดความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงด้านธรรมเนียมปฏิบัติ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และความสัมพันธ์ทางสังคมของอำเภอที่ได้เข้ามาอยู่ในเมืองท่องเที่ยวระดับโลกเช่นเชียงใหม่
3. เกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อำเภอากับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการค้าสินค้าชาติพันธุ์ในไนท์บาซาร์ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในความซับซ้อนของการเมืองเชิงวัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และการปรับสร้างพื้นที่ทางสังคมของอำเภอเมืองในปัจจุบัน

บทที่ 2

อำเภอคือใคร

การเป็นงานวิจัยที่เลือกศึกษากลุ่มชาติพันธุ์อำเภอที่ทำการค้าอยู่ในเชียงใหม่ในทาบชาธิ์เป็นหลักเนื่องจากเห็นว่าปัจจุบันอำเภอคือกลุ่มชาติพันธุ์ที่โดดเด่นสุดของพื้นที่ท่องเที่ยวภายในเมืองแห่งนี้ ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงอำเภอให้ละเอียดยิ่งขึ้น ทั้งในด้านความเป็นมาเชิงประวัติศาสตร์และบริบทใหญ่ๆที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการเคลื่อนย้ายของอำเภอ จนทำให้อำเภอบางคนได้มีโอกาสเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ที่เป็นผลผลิตของกระแสของพลังอำนาจในระดับต่างๆ มิว่าจะเป็นพลังอำนาจระดับข้ามชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นหรือแม้แต่ว่าระดับปัจเจกบุคคล

เส้นทางอันยาวไกล

คำว่า “ชาวเขา” ในภาษาไทยปัจจุบันเป็นคำที่มีความหมายเรียบง่ายตรงตัวว่า “กลุ่มชนที่อาศัยอยู่บนภูเขา” ทุกครั้งที่ผู้ส่งสารเช่นสื่อมวลชนใช้คำนี้ผู้รับสารโดยส่วนใหญ่จะถอดรหัสหรือตีความคำๆ นี้ออกมาเป็นภาพของ “ผู้คนบนดอย” เท่านั้นและทันที แต่เป็นการใช้และตีความที่ปราศจากการตระหนักถึงบริบททางประวัติศาสตร์ที่ผลิตสร้างสภาวะการดำรงอยู่บนดอยของกลุ่มชนเหล่านี้ขึ้นมา ภายใต้ความเป็นไปเช่นนี้ข้อความดังต่อไปนี้จึงได้รับการเรียบเรียงและพิมพ์เผยแพร่ออกสู่สายตาสาธารณชนไทย

พวกชาวเขาเท่าที่มีการแยกประเภทกันไว้ก็มีอีโก้ ลีซอ ลัวะ ยาง มูเซอ เย้า แม้ว นอกจากนั้นก็ยังมีเผ่าที่หาตัวจับได้ยากเต็มทีคือ ผีตองเหลือง แล้วก็มีพวกถิ่น หมู และพวกฮ่อ

พวกถิ่นและหมูนั่นในขณะนี้ได้กลายเป็นชาวพื้นเมืองไปเกือบหมดแล้ว ... ส่วนพวกฮ่อนั่นเล่าก็คือชาวจีนยูนนานนั่นเอง ... มีความเป็นอยู่อย่างคนที่นี่เจริญแล้วและถ้าหากจะจัดเข้าไปรวมกับพวกชาวเขาที่มีความเป็นอยู่อย่างโบริ่าโบราณก็ดูชอบกลอยู่

ดังนั้น ในหนังสือเล่มนี้ก็มีเรื่องของพวกอีโก้ ลีซอ ลัวะ ยาง มูเซอ เย้า แม้วอันเป็นพวกชาวเขาโดยแท้ ... (สุรพงษ์, 2506 : ก-ข)

อักขระที่เรียงตัวเป็นคำว่า “ชาวเขาโดยแท้” ให้ภาพของกลุ่มชนที่ดำรงชีวิตอยู่เฉพาะบนภูเขามาโดยตลอด แต่ก็เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปในแวดวงวิชาการว่า ชาวเขากลุ่มต่างๆ ที่พบใน

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ได้อาศัยอยู่เฉพาะบนภูเขาย่อมไปในห้วงประวัติศาสตร์ของพวกเขาหลายพันปีของการอพยพซึ่งส่วนใหญ่เป็นการมุ่งหน้าลงใต้ซึ่งถูกขัดขวางติดตอนเป็นระยะๆ โดยการต่อสู้ในที่ราบลุ่มอันสมบูรณ์เพื่ออำนาจเหนือทรัพยากรเพื่อแรงงานและน้ำทำได้เปลี่ยนสภาพการณ์ทางภาษาศาสตร์-ชาติพันธุ์ (the ethno-linguistic situation) ของพวกเขามาอย่างต่อเนื่อง ผู้ตั้งถิ่นฐานในที่ราบลุ่มช่วงก่อนกำเนิดรัฐในลักษณะชนเผ่ามักถูกบังคับให้ขึ้นไปสู่ที่สูงซึ่งเข้าถึงยากกว่าและดึงดูดใจน้อยกว่า แต่ทำให้แค่เพียงนั้นกระทั่งผู้คนที่ย้ายอยู่ในอาณาจักรบนที่ลุ่มซึ่งดูเหมือนได้สถาปนาอำนาจของพวกเขาเหนือที่ดิน น้ำท่าและประชาชนขึ้นมาอย่างมั่นคงทั้งยังได้วางสายบรรพบุรุษอย่างมั่นคงไว้กับสวรรค์แล้ว ยังได้มีการกลับขึ้นสู่ดงดอยและมักจะถอยกลับมาสู่การดำรงอยู่แบบชนเผ่าในลักษณะก่อนรัฐที่ไม่มีการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (Geusau, 1983 : 243)

อำเภอคือกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะดังกล่าว ในอดีตกาลนานโพ้นอำเภอคือกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของอาณาจักรโลโล (Lolo kingdoms) ที่กระจายตัวอยู่ระหว่างทิเบต เสฉวน และยูนนานตอนใต้ แต่สภาพการณ์ของพวกเขาในฐานะชนกลุ่มน้อยได้ค่อยๆ เลวร้ายขึ้น ประวัติศาสตร์ของพวกเขา นับแต่นั้นก็ดูเหมือนจะกลายเป็นประวัติศาสตร์ของสังคมก่อนรัฐอันเปราะบางที่เผชิญหน้ากับอาณาจักรต่างๆ ในที่ราบลุ่มซึ่งแม้ในช่วงนั้นจะมีขนาดเล็กกว่าแต่ก็เข้มแข็งกว่า อำเภอให้เหตุผลของการเป็นผู้ดำรงชีวิตอยู่ตามดงดอยว่าเกิดจากความขัดแย้งกับบรรดาชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เข้มแข็งกว่า (เรื่องเดียวกัน : 245, 260) วิถีชีวิตบนดงดอยของพวกเขาได้ถูกหล่อหลอมขึ้นมาโดยการดำรงอยู่ในฐานะชนกลุ่มน้อยที่ได้แต่ยอมทนมานานหลายศตวรรษ (Grinfeld, 1982 : 18)

ประวัติศาสตร์ของอำเภอคือเรื่องราวของการเดินทางหรือการอพยพเคลื่อนย้ายที่ยาวไกลจากถิ่นฐานเดิมของบรรพบุรุษในเอเชียตอนกลาง อำเภอคือผู้สืบเชื้อสายมาจากพวกหยี่หรือยี่ (Yi) ซึ่งเป็นคำที่ชาวจีนหรือฮั่นใช้เรียกชนกลุ่มชนที่แต่เดิมพวกเขานามว่า โลโล (Lolo) หรือหลัวหลัวซึ่งเป็นอู๋ หมาน (Wu-man) พวกหนึ่ง ชาวฮั่นเรียกหากกลุ่มชนซึ่งพูดภาษาตระกูลทิเบต-พม่าที่ดูมีอายุธรรมดากว่าตนเองว่า “หมาน” หรือ “เฉียง” อู๋ หมาน หมายถึง ชนอารยะผู้มีวิถีชีวิต (Geusau, 2000 : 127) ถิ่นฐานเดิมของพวกโลโลคือชายแดนด้านตะวันออกของทิเบตในปัจจุบัน เมื่อกว่าพันปีที่แล้วโลโลพวกหนึ่งได้แยกตัวเคลื่อนย้ายจากถิ่นฐานเดิมของตนบนเขาเข้ามาสู่ที่ราบระหว่างหุบเขาของแม่น้ำแยงซีตอนบนทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลเสฉวนติดกับด้านตะวันออกของทิเบต โลโลเหล่านี้ได้สร้างวัฒนธรรมของตนที่ต่างไปจากของพวกโลโลเดิมอยู่บ้างและพวกนี้คือพวกที่ถูกชาวฮั่นเรียกกันว่าหยี่ ทุกวันนี้ชาวหยี่ส่วนใหญ่ยังคงอาศัยใช้ชีวิตอยู่

บริเวณนั้น ขณะที่ชาวหยีหรือโลโลอื่นซึ่งรวมทั้งโลโลหรือหยีที่ถูกจีนเรียกว่าฮานี (Hani) และพวกที่เรียกตนเองว่าอาฮา (Akha) ได้พากันอพยพโยกย้ายลงมาทางใต้ได้หลายศตวรรษแล้ว แม้ในตอนนั้นจะยังไม่ได้มาไกลถึงพม่าและไทยก็ตาม ภาษานับเป็นเครื่องยืนยันอันหนึ่งถึงความเกี่ยวเนื่องกับกลุ่มชนที่เป็นบรรพบุรุษ ภาษาอาฮาซึ่งอยู่ในตระกูลทิเบต-พมานั้นถือกำเนิดมาจากภาษาโลโลยุคต้น คำบางคำเช่นพิม่า (Phima) หรือเบวิหม่อ (Boemaw) ในภาษาอาฮาซึ่งหมายถึงหมอสวดพิธีกรรมก็คล้ายกับคำว่าเบโมะ (Bemo) ซึ่งหมายถึงชนชั้นผู้รู้หนังสือในสังคมหยีหรือโลโล (Geusau, 2000 ; Grunfeld, 1982 : 18 และ Goodman, 1996 : 25)

เพื่อที่เขาในทิเบตเป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำสำคัญหลายสาย เช่น พรหมบุตร อีระวดี แม่โขง และแยงซี แต่กลับมีทรัพยากรที่จำกัด บรรพบุรุษของอาฮาจึงต้องอพยพลงมาตามทีราบลุ่มน้ำสู่ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์กว่า เมื่อพวกเขาเคลื่อนย้ายออกจากทิเบตอย่างช้าๆ มาทางตะวันออกเฉียงใต้เข้าสู่มณฑลเสฉวนตอนใต้และยูนนานในปัจจุบัน พวกเขาได้เริ่มแตกตัวออกเป็นกลุ่มๆ แยกย้ายกันไปอยู่ที่ต่างๆ ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 7 ชาวหยีหรือโลโลกลุ่มที่เป็นอาหารุ่นบรรพบุรุษได้กระจายตัวมาสู่ทางใต้ของยูนนาน สันนิษฐานกันว่า ณ ที่นี้พวกเขาได้สร้างวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของโลโลหรือหียกลุ่มอื่นขึ้นมาทีละเล็กละน้อย ภายหลังแม้จะมีอาฮาจำนวนไม่น้อยอพยพต่อมาแต่อาฮาจำนวนมากสุดพร้อมทั้งพวกโลโลกลุ่มอื่นหรือหียก็ยังคงตั้งรกรากและใช้ชีวิตอยู่ในมณฑลยูนนานตราบจนทุกวันนี้ (Grunfeld, 1982 : 22)

ยังไม่เป็นที่ทราบแน่ชัดว่าเหตุใดอาฮาหรือฮานีจึงได้แยกตัวออกมาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เฉพาะโดยไม่ยอมเป็นเพียงแค่นหนึ่งในหลายสาขาของหยี เหตุผลที่เป็นเพียงการคาดเดาคือภายในสังคมของชาวหยีซึ่งเดิมมีบรรพบุรุษของอาหารวมอยู่ด้วยนั้นมีการแบ่งผู้คนออกเป็น 2 วรณะ คือ หยิดำ (Blackbone Yi) กับหยีขาว (Whitebone Yi) หยิดำคือวรณะของผู้ปกครอง ผู้มีทรัพย์สินและอำนาจทางการเมือง ขณะที่หยีขาวซึ่งมีจำนวนมากกว่าเพราะประกอบไปด้วยทั้งชาวหียีวรณะล่างกับชาวจีนผู้ยากไร้ที่ถูกหยิดำนำมาเป็นทาสกลับถูกรีดรอนสิทธิ ผลประโยชน์และถูกกดขี่ให้อยู่ในสภาวะนั้นเรื่อยมา ภายใต้สภาพการณ์ทางสังคมเช่นนี้อาฮาซึ่งในขณะนั้นเป็นหยีขาวกลุ่มหนึ่งในบรรดาหยีขาวทั้งหลายอาจรู้สึกไม่พึงใจกับการกระทำของพวกหยิดำมาตั้งแต่ต้นทั้งนี้เพราะแม้พวกเขาจะไม่ใช่นิยามความเท่าเทียมกันอย่างเข้มงวดจริงจังแต่ในสังคมของอาฮาก็แทบจะไม่มีการแบ่งชนชั้น ดังนั้นพวกเขาจึงตัดสินใจแยกตัวออกจากสังคมของพวกหยีที่เป็นกลุ่มบรรพบุรุษมากกว่าที่จะทนอยู่กับพวกเขาต่อไป (Goodman, 1996 : 25-26 ; The Encyclopedia Americana, 1999, 6 : 502 และ Encyclopedia Britannica, 1967, 23 : 893) ไม่ปรากฏหลักฐาน

โคที่บันทึกรายละเอียดของการแยกตัวนี้ทั้งในคำขัณฑ์ที่ท่องจำสืบต่อกันมาแต่โบราณของหมอสวดพิธีกรรมหรือพินาและบันทึกของจีน

ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับถิ่นฐานเดิมยังแดนไกลของโลโลหรือหยาแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มๆ แรก เชื่อว่าเป็นทิเบตตะวันออก แต่กลุ่มที่สองมองว่าน่าจะเป็นแถบที่ราบเสฉวนมากกว่า (Weins, 1967 ; Bradley, 1979 ; Boucherie, 1995, Vol.1 อ้างใน Geusau, 2000 : 129) แต่มีว่าจะเป็นที่ใดในช่วงหนึ่งพวกเขาได้เคลื่อนย้ายจากถิ่นฐานเดิมอันเป็นเขตเขาสูงลงมาสู่ตอนใต้ ในอดีตอันไกลโพ้นที่พังคัลยาเทพนียาคือเมื่อประมาณ 2,000-3,000 ปีก่อนบรรดาบรรพบุรุษของโคตรตระกูลอาฮาที่เก่าแก่ที่สุดได้โยกย้ายลงมาจากเขตเทือกเขาเข้ามาสู่ที่ราบแม่น้ำดำแม่น้ำแดงที่อยู่ในยูนนานตะวันออกเฉียงใต้ เหนือลาวและเวียดนามในปัจจุบัน บรรพบุรุษของฮาหนีหรืออาฮาซึ่งเป็นชาวหยาหรือโลโลได้เข้ามาอาศัยอยู่ในยูนนานตอนใต้ตั้งแต่สมัยฉิน(221-207 ปีก่อนคริสตกาล) และฮั่น (206 ปีก่อนคริสตกาล – ค.ศ.220) หรือเป็นเวลากว่า 2,000 ปีมาแล้ว จวบจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 8 (ค.ศ.750) หรือประมาณพ.ศ.1293 อาณาจักรน่านเจ้า ซึ่งเป็นอาณาจักรของกลุ่มชนผู้ให้ภาษาทิเบต-พม่าได้เกิดขึ้นภายใต้การนำของโก๊ะ ล่อ ผง แห่งราชวงศ์หนองแสนผิงแม่น้ำแดง ซึ่งเป็นดินแดนของพวกหยาหรือบรรพบุรุษของฮาหนีและอาฮามาก่อน ในช่วงนั้นบรรพบุรุษของฮาหนีและอาฮาจึงกลายมาเป็นผู้อยู่อาศัยในน่านเจ้าตอนใต้ซึ่งก็คือตอนใต้ของยูนนานที่พวกฮาหนีส่วนใหญ่ได้อยู่อาศัยในทุกวันนี้ รวมถึงอาณาบริเวณชายแดนของพม่า ลาวและเวียดนามเหนือในปัจจุบัน ในยูนนานตอนใต้พวกเขาคงได้พบและผสมผสานไปกับผู้คนที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรไปบางส่วน รัฐบาลจีนเองก็มองว่าบรรพบุรุษของฮาหนี-อาฮาหรือเฮหนี (Hení) กับหยาหรือโลโลที่อยู่ในเสฉวนยูนนานตะวันออกและยูนนานใต้รวมทั้งบางส่วนของก๊วยโจวซึ่งอยู่ติดกันคือหนึ่งในชนพื้นเมืองหลัก ในอดีตพวกเขาคงไม่ได้จำกัดตัวเองให้อยู่อาศัยเฉพาะในแถบเทือกเขาตาเหลียน ซาน (Talian Shan) หรือหวู่เหลียง ซาน (Wuliang Shan) และอาฮาลาวซาน (Ailao Shan) แต่น่าจะเป็นผู้ปลูกข้าวอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำดำแม่น้ำแดงหรือบางที่อาจรวมถึงแม่น้ำโขงอีกด้วย (Geusau, 2000 : 129)

มีการสันนิษฐานว่าโคตรตระกูลเก่าแก่บางอันของอาฮาแต่เดิมได้เคยเป็นส่วนหนึ่งของพวกหยาหรือโลโลดำ พวกเขาถูกผู้ครองน่านเจ้าเกณฑ์ให้ลงมาอยู่ทางใต้ ๆ ของอาณาจักรเพื่อผลิตข้าว (Backus, 1981 : 66 อ้างใน Geusau, 2000 : 139) ในเรื่องเล่าเกี่ยวกับจำปีอาหล่อง (Jabioelang) หรือจำปีเออလာห์ (Jabioelah) วีรบุรุษในตำนานของอาฮาที่มอบหมายให้เหล่าบรรพบุรุษของอาฮามาเป็นผู้ปลูกข้าวทางตอนใต้ มีการกล่าวถึงตระกูลมาเยอะ (Majeu) ในพวกหยาหรือโลโลดำที่อยู่แถบเสฉวนและยูนนาน มาเยอะเป็นตระกูลใหญ่ที่เก่าแก่อันหนึ่งของอาฮา นี่คื

หลักฐานหนึ่งที่ช่วยยืนยันว่าในระหว่างพวกหยี่ดำในแถบเสฉวนและชายแดนยูนนานกับอำเภอมีการใช้ชื่อตระกูลเก่า เช่น มาเยอะ คล้ายกัน (Geusau, 2000 : 139)

ในแถบตะวันตกเฉียงใต้ช่วงนั้นฮานี่หรืออำเภอคงเป็นส่วนหนึ่งของระบบรัฐบรรณาการของจีนซึ่งจีนได้แต่งตั้งหัวหน้าเผ่าในท้องถิ่นนั้น ๆ ที่ขึ้นตรงต่อตนเป็นผู้ปกครองดูแลเหตุการณ์นี้ได้รับการบ่งชี้อยู่ในสายโคตรตระกูลที่มีการกล่าวอ้างถึงความเกี่ยวพันกับสวรรค์ (Weins, 1976 : 208-266 ; Bai Yu, 1989 อ้างใน Geusau, 2000 : 139) อำเภอปรากฏขึ้นในบันทึกทางประวัติศาสตร์ครั้งแรกเมื่อพวกเขาได้อพยพเข้าสู่ยูนนานเรียบร้อยแล้ว ในยูนนานตอนนั้นฮานี่หรืออำเภอเจริญรุ่งเรืองสืบมาระยะหนึ่ง พวกเขาอาจใช้ควายไถนา ปักกล้า ปลูกข้าว ดำนาจนถึงเพณียายของฮานี่และอำเภอกล่าวถึงช่วงเวลาที่พวกเขาได้สร้างเมืองของตนที่มีกำแพงล้อม ซึ่งบันทึกของจีนได้ช่วยยืนยันเรื่องนี้ เมืองนี้มีนามว่า “ทุ่มหล่ง” (Tm-lang) หรือทุ่มหล่าห์ (Tumlah) หรือทาหล่ง (Ta-lang) เป็นเมืองป้อมปราการตั้งอยู่ใกล้ที่ราบลุ่มแม่น้ำดำเหนือรอยต่อระหว่างจีนลาวและเวียดนามในปัจจุบันไปประมาณหนึ่งร้อยกิโลเมตร ชื่อที่กล่าวไปข้างต้นเป็นภาษาตระกูลทิเบต-พม่า ภายหลังเมืองนี้ถูกเรียกหาในภาคภาษาอื่นว่า “โมเจียง” (Mojiang) หากเมืองนี้พัฒนาสืบมาฮานี่หรืออำเภออาจพัฒนารัฐศูนย์กลางของตนขึ้นมาได้ ทุ่มหล่งน่าจะเกิดขึ้นมาท่ามกลางสูญญากาศของอำนาจในแถบตะวันตกเฉียงใต้ของจีนช่วงนั้นที่เกิดขึ้นระหว่างความอ่อนแอของอาณาจักรน่านเจ้า (ค.ศ.750-1254 หรือ พ.ศ.1293-1797) กับราชวงศ์ซ่งของจีน (ค.ศ. 960-1279 หรือ พ.ศ.1503-1822) ตอนนั้นรัฐบรรณาการหลายแห่งพากันไขว่คว้าอธิปไตยการปกครองตนเอง ระบบวงศ์ญาติและระบบเครือญาติ รวมทั้งระบบของกฎจารีตอันเป็นเอกภาพของอำเภอก็ได้ถูกสร้างขึ้นมาอย่างเป็นระบบภายในตอนนั้น จากเนื้อหาคำขัษขานโบราณของพิมายังไม่เป็นที่ทราบแน่ชัดว่าช่วงนั้นคำว่า “อำเภอ” มีใช้อยู่หรือยัง แต่คาดว่าน่าจะยังไม่มี (Backus, 1981 : 163 ; Lewis, 1968, Vol.1 : 42 อ้างใน Geusau, 2000 : 139)

ตามตำนานกล่าวว่าผู้นำในการตั้งเมืองทุ่มหล่ง คือ เจ้าบ่ง (Dzjawbang) หรือเจ้าบ่าห์ (Jawbah) ซึ่งเป็นผู้นำชาวโหวหนี่ (Woni) หรือฮานี่อันแกร่งกร้าว เจ้าบ่งพยายามรวบรวมผู้นำตระกูลอำเภอหรือฮานี่เข้ามาเพื่อเป็นกำลังพล เขาเลือกแต่งงานกับบุตรของอาบอ มาเยอะ (Abaw Majeu) ผู้นำตระกูลอำเภอเก่าแก่อันหนึ่ง ช่วงนี้อำเภอทำศึกสงครามเพื่อเจ้าบ่งยังผลให้เขากลายเป็นผู้ปกครองที่มีอำนาจเหนือชาวฮั่นแถบนั้น กลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร เช่น ว้า ปะหล่ง ขมุ คะฉิ่น ไทยกลุ่มต่าง ๆ และลาฮู่ อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นของเมืองทุ่มหล่งและการขึ้นสู่อำนาจของเจ้าบ่งน่าจะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของอาณาจักรที่ใหญ่กว่าคือจีนและน่านเจ้า อำเภอเชื่อว่าในอดีตอันไกลโพ้นที่พวกเขายังมีผู้นำทางทหารพวกเขา

ได้รับอำนาจการปกครองจากสวรรค์หรืออุม มา (M-ma) ผ่านจีน อำนาจนี้ยังปรากฏขึ้นในรูปของ ป้ายประกาศิตซึ่งอาจมาพร้อมกับตราของจักรพรรดิหรืออาจผ่านมาทางกษัตริย์แห่งน่านเจ้า พวกเขาสูญเสียสัญลักษณ์ทางอำนาจนี้ไปเมื่อคราวที่ทুমห่องล่มสลาย (Geusau, 2000 : 137-140)

เจ้าะบ่องคือผู้ครองทุมห่องเป็นคนแรก เขาเป็นผู้ปกครองที่มีลักษณะของทรราชย์ และจอมขมังเวทย์ผสมผสานอยู่ในตัว ความเป็นผู้ปกครองแบบเผด็จการถูกเล่าผ่านคำขับขานของพินาในเชิงเทพนิยายว่า “แม้เราจะบัญชาให้เจ้าเสาะหาน้ำตามดมา 9 จาน ไก่ 9 ตัว สุรา 9 ไหวเห็ดชั้นเลิศ 9 ตะกร้า เนื้อแห้ง 9 กระบุง โลหะเงิน 75 บาท หม้อน้ำ 9 หม้อที่บรรจุเปี่ยมไปด้วยมันสมองแมลง ภายในหนึ่งวันเจ้าก็จะต้องสรรหามาให้ได้ มิฉะนั้นเราจะปลิดชีวิตเจ้า” และเนื่องจากเขาเป็นผู้นำที่ขาดเมตตาเรียกเก็บส่วยบรรณาการมากเกินไปจึงก่อให้เกิดความไม่พอใจขึ้นมาในหมู่ผู้นำตระกูลอ่าซ่าอื่น ๆ ท้ายที่สุดเขาถูกอาบอ มาเยอะ ว่าจ้างคนจากตระกูลอื่นให้มาสังหารเขา แม้เจ้าะบ่องจะเป็นผู้นำทรราชย์ที่จอมขมังเวทย์ที่นิยมใช้อำนาจตามใจแต่เขาก็เป็นผู้วางรากฐานในการสร้างกฎจาริตหรืออ่าซ่ายอง (Akha - yang / jang) ให้กับบรรดาอ่าซ่า เจ้าะบ่องได้ร่วมกับบุตรชายวางระบบให้กับอ่าซ่ายองซึ่งเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ให้กับทุกแง่มุมของชีวิตอ่าซ่า บุตรชายของเขาคือ บ่องจุย (Bang Dzjui) หรือ บาฮ์จุย (Bah Jui) ได้ก้าวขึ้นสู่บัลลังก์เมื่ออายุได้ 13 ปี ตำนานกล่าวว่า บ่องจุย คือผู้ซึ่งม้าบินขึ้นไปหาเทพอาเผะมีเหยะ (Apoemiyeh) ยังสรวงสวรรค์ทุกคำคืนเพื่อนำคำสอนและธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ มาให้แก่บรรดาอ่าซ่าเบื้องล่าง แต่จำนวนกฎเกณฑ์และธรรมเนียมปฏิบัติที่บรรทุกลงมามีมากเกินไปจนทำให้ปีกม้าบินข้างหนึ่งหักลงเมื่อมาถึงโลกมนุษย์ มารดาของบ่องจุยได้ใช้ชีผั่งฉาบทาซ่อมแซมปีกม้าให้ เมื่อขี่กลับขึ้นไปอีกครั้งด้วยความที่บินสูงเกินไปแสงอาทิตย์ที่ร้อนแรงได้ค่อย ๆ ละลายชีผั่งออก ทั้งม้าและบ่องจุยร่วงหล่นลงมาบางตำนานก็ว่าเขาตายบ้างก็ว่าไม่ตาย เพียงแต่บินกลับขึ้นไปนำคำสอนลงมาอีกไม่ได้ นี่อาจตีความได้ว่าเป็นการอ้างถึงความชอบธรรมให้กับกฎจาริตว่าสวรรค์ประทานมาโดยตรงในช่วงการตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งนี้อ่าซ่าอาจได้เคยเรียนรู้การอ่านและเขียนเพราะได้มีการค้นพบบันทึกโบราณที่อยู่ในการครอบครองของชาวโลโลหรือหยี่ที่อาศัยอยู่ในยูนนานในทุกวันนี้ บันทึกนี้เขียนด้วยตัวอักษรที่แตกต่างจากอักษรจีนโดยสิ้นเชิง สังคมของอ่าซ่าและฮาหนี่อาจถูกจัดให้เป็นทั้งสังคมหลังการอ่านออกเขียนได้ (post-literate) และสังคมก่อนการอ่านออกเขียนได้ (pre-literate) หลังการอ่านออกเขียนได้เพราะพวกเขาแยกตัวออกมาจากพวกหยี่เจีย (Yi-chia) ซึ่งมีตัวอักษรของตนเอง ก่อนการอ่านออกเขียนได้เพราะพวกเขาได้สูญเสียตัวอักษรเหล่านั้นไปสิ้นตำนานเล่าถึงเหตุการณ์นั้นว่าพวกเขาได้พากันกินหนังควายที่จารึกอักษรนั้นไปหมดในยามที่หิวโหย ภายหลังจากบ่องจุยตกตายเป็นบุตรชายของเขาคือจุยอิม (Dzjui Im / Jui Im) ได้ขึ้นมาสืบ

อำนาจแทน ยุคของผู้นำคนที่ 3 หรือจยอิมคือยุคแห่งการล่มสลายของเมืองทุ่มหล่องอันเป็นผลมาจากสงคราม (Geusau, 1983 : 261 ; 2000 : 130-140 ; Grunfeld, 1982 : 22-23, Goodman, 1996 : 26-27)

บันทึกประวัติศาสตร์ของจีนยืนยันถึงผู้นำของฮาหนีแห่งใหม่เจียงหรือทุ่มหล่องที่เข้มแข็งและการล่มสลายพ่ายแพ้ของเมืองนี้ต่อทัพมองโกล แต่ก็หาใช่มีเพียงกองทัพของมองโกลที่รุกรามตีทุ่มหล่อง ประมาณค.ศ.1180 หรือพ.ศ.1723 ก่อนที่ทัพมองโกลจะโหมเข้ามาไม่นานขุนเจืองจอมทัพไทยลื้อก็เคยกรีธาทัพมาแย่งชิงที่ราบลุ่มในยูนนานและผลักดันฮาหนีหรืออาซ่าปะหล่องรวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ บางส่วนให้ยวบยขึ้นสู่สูงชัน เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า เดิมกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร ซึ่งมีไทยรวมอยู่ในนั้นด้วยได้อาศัยอยู่บริเวณต่อจากทางใต้ของอาณาจักรน่านเจ้าของบรรดากลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลทิเบต-พม่า เผ่าไทยกระจายตัวอยู่ตามที่ราบลุ่มในรูปของรัฐขนาดเล็ก ชว่งนั้นฮาหนีและอาซ่าซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผู้ผลิตข้าวอยู่ทางตอนใต้ของน่านเจ้าคงได้อยู่ใกล้ชิดกับพวกไทยในที่ราบลุ่มใกล้เคียง ตำนานอาซ่าล้วนเห็นพ้องกันว่าเผ่าไทยคือพวกที่มาทีหลังในยูนนานในแง่ที่เพิ่งพัฒนาจากสภาพชนกลุ่มน้อยมาเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในลักษณะกึ่งรัฐที่อยู่บนฐานของการทำนาตามที่ราบลุ่ม กระนั้นก็ดีเผ่าไทยก็ได้ทำทั้งการผนวกกลืนพวกเขาและเบียดขับพวกเขาสู่สภาวะชายขอบบนดอยสูง คำขับขานโบราณที่ท่องจำสืบต่อกันมาโดยหมอสวดพิธีกรรมหรือพินา ล้วนกล่าวถึงไทยใหญ่ ไทยลื้อและไทยดำในลักษณะที่ว่าเป็นสาเหตุหลักในการผลักดันพวกเขาขึ้นสู่ภูเขา อาทิคำขับขานที่กล่าวว่าเดิมอาซ่าอาศัยอยู่ในดินแดนอันสมบูรณ์มากไปด้วยสายน้ำ แต่พวกไทยรุกขึ้นมายังต้นน้ำจากทางใต้ พวกเขาชอบที่ดินนั้นและพากันเขียนข้อความลงบนไม้หรือใบไม้ปล่อยลอยสู่ลำธารให้ไหลลงมาทางใต้เพื่อบอกพี่น้องพวกพ้องเขาให้พากันขึ้นมาและยึดครองที่ดินไป นี่ย่อมนำมาสู่สงครามแต่ท้ายสุดฝ่ายไทยก็เป็นผู้ชนะ (Geusau, 2000 : 129-138)

เนื้อหาคำขับขานที่ท่องจำสืบกันมาแต่โบราณยังได้กล่าวถึง "การลุกไหม้ครั้งใหญ่" ซึ่งเป็นช่วงของความหายนะที่อาซ่าถูกบีบบังคับให้อพยพขึ้นสู่ป่าช้าบบนที่สูง หากอาซ่ามีหนังสือหรือบันทึกของตัวเอง สิ่งเหล่านี้พร้อมทั้งศิลปะการเขียนอาจสาบสูญไปในช่วงนี้ก็ไม่ได้ คำว่าการลุกไหม้ครั้งใหญ่คงมิได้หมายถึงแต่เพียงการรุกรานของมองโกล เพราะยามที่อาซ่ากลุ่มอื่นที่ไม่ใช่อาเจ้าอะฮา (Adzjha Akha) ใช้คำนี้พวกเขาจะหมายถึงช่วงเวลาที่ชนเผ่าต่าง ๆ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ราบถูกผลักดันให้อพยพขึ้นสู่พื้นที่สูง (Goodman, 1996 : 27 ; Grunfeld, 1982 : 22-23)

การเกิด (ช่วงเจ้าะบ่อง) และดับ (ช่วงจยอิม) ของทุ่มหล่องหรือใหม่เจียงคือการเริ่มต้นของกระบวนการถูกทำให้เป็นชายขอบที่กินเวลาหลายศตวรรษและล่องเลยมายังจนถึงปัจจุบันของอา

ข้า การล่มสลายของหุ้มหล่องเกิดขึ้นเพราะสงครามอันนำมาซึ่งการลุกไหม้ของทุกสิ่งรวมทั้งป้ายประกาศิตที่แสดงถึงอำนาจในการปกครองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการหมดสิ้นซึ่งอำนาจทั้งหมด เนื้อหาคำขับขานโบราณของทั้งฮาหนีและอาซ่าเห็นพ้องกันว่าส่วนใหญ่พวกเขาสูญเสียอำนาจเหนือที่ราบลุ่มและระบบชลประทานให้กับเผ่าไทย (ไทยลื้อและไทยดำ) ชนเผ่าไทยลื้อขึ้นมาจากแม่น้ำดำ แม่น้ำแดงรวมทั้งแม่น้ำโขง คำบอกเล่านี้ดูจะเป็นจริงเพราะไม่มีบันทึกการรุกรานของชาวจีนครั้งสำคัญใด ๆ ในช่วงราชวงศ์ซ่ง นักรบเผ่าไทยคงโอบล้อมหุ้มหล่องตัดเส้นทางลำเลียงน้ำยังผลให้ผู้ที่อยู่ภายในต้องค่อย ๆ ทนอยหอบหนี การรุกเข้ามายึดครองอำนาจเหนือที่ราบลุ่มแถบยูนานได้ของเผ่าไทยทำให้เกิดการสู้รบกับฮาหนีและอาซ่า ระยะแรกคงเป็นการรบที่ค่อยเป็นค่อยไปซึ่งพวกฮาหนีต่อกรได้ยาวนานกว่า จากคำขับขานของอาซ่าเห็นได้ว่าอาซ่าตระกูลต่าง ๆ หนีออกจากหุ้มหล่องแบบตาม ๆ กันมา พวกเขาพลัดกระเจาขึ้นสู่ภูตอยและอาณาบริเวณใกล้เคียง การอพยพของอาซ่าจากหุ้มหล่องมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปที่ละตระกูล ๆ และกินเวลานาน เรื่องนี้ถูกเล่าไว้ในรูปตำนานว่าผู้ไปก่อนได้พยายามตัดใบกล้วยและทิ้งกระดองปูไว้ตามรายทางเพื่อเป็นเครื่องหมายต่อผู้ที่ตามมา แต่เพราะเวลาล่วงผ่านนานเกินไปจนเครื่องหมายที่ทำไว้หายไป ซึ่งนำมาสู่การอธิบายว่าทำไมเส้นทางของการอพยพของอาซ่าจึงกระจัดกระจายไปหลายทิศทาง

อาซ่าส่วนใหญ่อพยพมาทางตะวันตกเฉียงใต้ข้ามแม่น้ำโขงบริเวณเหนือเมืองเชียงรุ่งในแคว้นสิบสองปันนาปัจจุบัน บางพวกลงมาทางใต้อีกแต่ยังไม่ไกลกว่าฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงภายในหรือใกล้ ๆ ประเทศลาวตอนเหนือในปัจจุบัน ปราภฏการณ์นี้เกิดขึ้นราว 700-800 ปีที่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับช่วงของราชวงศ์เจี๊ยะบ่งเมื่อ 30 รุ่นก่อนหรือประมาณ 700-750 ปีที่แล้วมา นามเจี๊ยะบ่งได้รับการยืนยันจากบันทึกสายตระกูลของอาซ่าตระกูล "อาเจี๊ยะ" เมื่อ 30 รุ่นก่อนหน้านี้ อาซ่ากลุ่มนี้เป็นที่รู้จักกันในนามของ "อาเจี๊ยะอาซ่า" ผู้มีภาษาและธรรมเนียมปฏิบัติต่างไปจากอาซ่ากลุ่มอื่นอยู่มากพอควร อาซ่าอื่นในไทยเห็นว่าภาษาของอาเจี๊ยะอาซ่ากระเดียดไปทางภาษาฮาหนีมากกว่าภาษาอาซ่า เจี๊ยะบ่งกับบริวารของเขาแต่เดิมน่าจะเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับฮาหนีผู้นำที่ครองฐานที่มั่นอยู่แถบที่ราบหงเหอ (Honghe) และที่ลาดชันบันไดแถบแม่น้ำแดง (Geusau, 2000 : 140) อาซ่ากลุ่มอื่นนอกจากอาเจี๊ยะอาซ่าไม่มีใครกล่าวอ้างถึงสิทธิในการเป็นเจ้าของเมืองหุ้มหล่อง ตำนานเมืองหุ้มหล่องคือตัวอย่างอันเดียวของอาซ่าที่แสดงให้เห็นถึงการจัดระเบียบสังคมในระดับที่เหนือกว่าหมู่บ้าน นอกเหนือจากวีรบุรุษทั้งสามแห่งตระกูลเจี๊ยะบ่งนี้แล้วไม่มีวีรบุรุษนักรบของอาซ่าคนใดเข้ามาอยู่ในความทรงจำของหมอสวดพิธีกรรมหรือพินา (Goodman, 1996 : 25-27)

มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับนาม "อ่าซ่า" ว่าน่าจะเกิดจากการเป็นพวกผู้อพยพหนีภัยสงครามเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมระบบทาสที่อยู่บนฐานของชนชั้นอันมีสาหนี่เป็นใหญ่ การทำหน้าที่เป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอยู่ภายในและรอบ ๆ เมืองหุ้มห่อหรือไหม้เจียงหมายความว่าพวกเขาหลายคนคงต้องเป็นทั้งเกษตรกรและทหารไปพร้อมกันระดับหนึ่ง (Boucherie, 1995, Vol.1 : 87 อ้างใน Geusau, 2000 : 140) หากเป็นเช่นนั้นจริงยامنันสาหนี่ย่อมมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าอ่าซ่าและพวกเขาอาจมองอ่าซ่าว่าเป็นพวกแรงงานด้านการเกษตรและทหาร

อ่าซ่ากับสาหนี่แทบจะไม่ได้มีการติดต่อกันมาเป็นเวลาเกือบ 800 ปี จนกระทั่งนักภาษาศาสตร์จีนเชื่อมโยงพวกเขาเข้าด้วยกันอีกครั้งในคริสต์ทศวรรษ 1950 การติดต่อเริ่มมีมากขึ้นภายหลังการประชุมนานาชาติว่าด้วยการศึกษาวัฒนธรรมสาหนี่ / อ่าซ่า ครั้งแรกที่จัดขึ้นที่เขตปกครองตนเองสาหนี่ / อ่าซ่า จังหวัดหนิงเหอ (แม่น้ำแดง) เมื่อปีค.ศ.1993 อ่าซ่ากลุ่มย่อยต่าง ๆ ซึ่งกระจายตัวกินอาณาบริเวณกว่า 600 กิโลเมตร บ้างก็อยู่ตามแนวชายแดนที่ยากเข้าถึงและอาจไม่ได้ติดต่อหรือแทบไม่ได้ติดต่อกันเป็นเวลาประมาณ 200-700 ปี กลับมีเอกภาพอันละเอียดความคล้ายคลึงกัน อย่างถูกระบุ อาทิ การจัดระเบียบสังคมและการเมืองของหมู่บ้าน ปฏิทินงานเทศกาลในรอบปี เนื้อหาคำขับขานโบราณ ลำนำเพลง เทพนิยายและระบบกฎหมายจิต ทั้งสาหนี่และอ่าซ่าได้ค้นพบว่าพวกเขาล้วนมีระบบวงศ์ญาติวิทยาร่วมกัน ชุ่มมีโอะ (Sm-io) คือบรรพบุรุษร่วมผู้ก่อกำเนิดเผ่าพันธุ์ของพวกเขา คือผู้ที่สาหนี่และอ่าซ่าให้อ้างอิงเพื่อบ่งบอกว่าพวกเขาต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น วงศ์วิทยาหรือสายโคตรตระกูลสาหนี่และอ่าซ่าเริ่มต้นจาก "อู่" (M) ซึ่งคือสวรรค์หรือโองการสวรรค์ สวรรค์ไม่ได้ถูกนับเป็นบรรพบุรุษแต่เป็นเพียงหลักของการกำเนิด ต่อจากสวรรค์จึงเป็นบรรพบุรุษรุ่นที่ 1 คืออู่มา (M-Ma) และบรรพบุรุษรุ่นที่ 2 คืออู่หม่อง (M-gh'ang) ชุ่มมีโอะ คือบรรพบุรุษรุ่นที่ 12 สาหนี่และอ่าซ่าเห็นว่าบรรพบุรุษรุ่นก่อนหน้าชุ่มมีโอะคือบรรพบุรุษแบบเทพนิยาย ไม่ใช่ทั้งมนุษย์และวิญญาณ พวกเขายังเป็นบรรพบุรุษของผู้คนกลุ่มอื่นที่นอกจากสาหนี่และอ่าซ่า ชุ่มมีโอะคือบรรพบุรุษแรกที่แท้จริงตามความเชื่อของสาหนี่และอ่าซ่า บรรพบุรุษสำคัญอีกผู้หนึ่งคือ ต่า ผ่อง (Tang Pang) บรรพบุรุษรุ่นที่ 25 สาหนี่และอ่าซ่าเห็นว่ารุ่นนี้คือรุ่นที่เริ่มมีการแยกตัวทางโคตรตระกูล ความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรมและโครงสร้างของบรรดาอ่าซ่ากลุ่มต่าง ๆ และความคล้ายคลึงกันกับสาหนี่หลาย ๆ กลุ่ม คือสิ่งที่แยกพวกเขาออกจากกลุ่มชนบนเขากลุ่มอื่นในบริเวณนี้อย่างชัดเจน (Geusau, 2000 : 142-147)

มีสิ่งบ่งชี้ว่าอ่าซ่าและอาจบางทีรวมทั้งสาหนี่ด้วยอาจเคยเป็นส่วนหนึ่งของระบบช่วงชั้นของน่านเจ้าก่อนที่มันจะล่มสลายและสิ่งที่บ่งชี้ถึงการแยกตัวของอ่าซ่าออกจากสาหนี่ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดการก้าวเข้าสู่สภาวะชายขอบและการถูกผนวกรวมเข้าสู่ระบบชนชั้นของพวกไทยหรือ

พวกจีน ความต่างระหว่างฮานี้กับอ่าซำข้อหนึ่งคือหลายศตวรรษมาแล้วที่ฮานี้มีผู้นำหรือเจ้ารัฐ
บรรณาการชาวฮานี้เองซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากจีน พวกเขาถูกผนวกกลืนให้เป็นจีนเพื่อก้าวขึ้นสู่
ตำแหน่งที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้น ตรงกันข้ามอ่าซำในจีนช่วงนั้นส่วนใหญ่กลับถูกปกครองโดยเจ้ารัฐ
บรรณาการชาวไทยในบริเวณชายแดนซึ่งถูกแต่งตั้งขึ้นมาโดยฝ่ายจีน ตัวบ่งชี้ว่าในอดีตอ่าซำเคย
เป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองที่แบ่งเป็นช่วงชั้นคือสายโคตรตระกูลและคำที่ใช้เรียกตำแหน่ง
หน้าที่ที่สำคัญในหมู่บ้านเช่นหยีมาหรือเจวมา (ผู้นำด้านวัฒนธรรมและการปกครอง) พีมา (หมอ
สวดพิธีกรรม) ชะมา (เป็นคล้ายผู้คุมกฎและบังคับใช้กฎการปกครองในอดีตอาจเป็นผู้นำในการ
ป้องกันหมู่บ้านด้วย แต่เนื่องจากอ่าซำเป็นกลุ่มชนที่ไม่ชอบสู้รบปรบมือกับใคร ตำแหน่งนี้จึงค่อย ๆ
หายไป (Goodman, 1996 : 8) และอาจเปลี่ยนหน้าที่มาเป็นผู้นำตามธรรมชาติที่ชุมชนนับถือ
แทน) เหล่านี้อาจเป็นร่องรอยความทรงจำว่าครั้งหนึ่งบรรพบุรุษของพวกเขาได้เคยเป็นส่วนหนึ่ง
ของน่านเจ้าอันเป็นอาณาจักรของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหยี่ที่มี
การจัดช่วงชั้นมากกว่า (Geusau, 2000 : 142-143)

ในลักษณะภาพรวมเราสามารถกล่าวได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ย่อยจำนวนไม่น้อยที่อาศัย
อยู่ในยูนนานได้มีความเกี่ยวข้องกับพวกหยี่หรือโลโลซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์สายทิเบต-พม่า ทั้งในทาง
ประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ กลุ่มชาติพันธุ์ย่อยเหล่านี้ในยุคสมัยใหม่ถูกจัดเข้าไว้เป็นพวก
เดียวกันในนาม “ฮานี้” ปัจจุบันพวกเขากระจายตัวอยู่ท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในแถบเทือกเขา
ตามแนวชายแดนของจีน เวียดนาม ลาวและพม่า เมื่อหลายศตวรรษที่แล้วอ่าซำโดยเฉพาะพวกที่
จีนเรียกว่า “อ้ายหนี่” (Aini) ได้อพยพข้ามชายแดนเข้ามาสู่อาณาบริเวณที่เรียกกันในทุกวันนี้ว่า
สี่เหลี่ยมผืนผ้าโขง (Mekong Quadrangle) รวมถึงเทือกเขาแถบภาคเหนือของไทยเมื่อประมาณ
150 ปีที่แล้ว ชนเหล่านี้น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของชนพื้นเมืองของยูนนานตอนใต้มานาน แต่บางพวก
เช่นอ่าซำและโวนี่ (Woni) อาจเคลื่อนย้ายมาจากอาณาบริเวณที่ค่อนข้างไกลทางเหนือในสมัยน่านเจ้า
ฮานี้รวมทั้งกลุ่มย่อยอื่นที่เกี่ยวข้องกับพวกเขาได้เคยเป็นส่วนหนึ่งของระบบรัฐขนาดย่อมที่
กระจายตัวอยู่ตามลุ่มแม่น้ำแดงแห่งยูนนานตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้มาจนถึงการถูกผนวก
เข้าสู่อาณาจักรน่านเจ้าในคริสต์ศตวรรษที่ 8 ช่วงนั้นด้านใต้ และตะวันตกของพวกเขาคือกลุ่มชนที่
พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร และกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลทิเบต-พม่ากลุ่มอื่น เช่น ลาฮู ภูมิภาคนี้
ในตอนนั้นเป็นคล้ายเวทีการแข่งขันเพื่อแย่งชิงอำนาจ และทรัพยากรของบรรดารัฐใหญ่ อาทิ น่าน
เจ้า ราชนวงศ์ถังของจีน พยู (Pyu) อาณาจักรเก่าแก่ที่เคยมีในพม่ารวมกระทั่งทิเบต อ่าซำในฐานะ
กลุ่มชาติพันธุ์เฉพาะแยกตัวออกจากพวกฮานี้ในช่วงของเมืองท่ามณฑลที่เกิดขึ้นมาท่ามกลาง
สูญญากาศทางอำนาจก่อนที่จะพองโตจะบุกมาประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 คำขับขาน

โบราณได้กล่าวถึงแดนของสาหร่ายน้ำดำ แม่น้ำแดง ซึ่งรวมทั้งที่ตั้งของเมืองห่มหล่องไว้ในนามของ “จะเดมิข่าน” (Dzadeh Mikh'an) แดนนี้อยู่ภายใต้การปกครองของผู้นำสาหร่ายและจีน อ่าซ่าเป็นผู้ทำนาปลูกข้าว ณ ที่นี้และที่นี้ก็ได้กลายมาเป็นบ้านเกิดอันแท้จริงของอ่าซ่า (the Akha's real homeland) การศึกสงคราม การกดขี่ข่มเหง รวมทั้งการรุกขึ้นมาของชนเผ่าไทยบีบบังคับให้อ่าซ่าต้องค่อย ๆ ทอยหนีออกจากห่มหล่องและดินแดนลุ่มแม่น้ำดำ แม่น้ำแดงเข้าสู่ยูนนานตะวันตกเฉียงใต้ ข้ามแม่น้ำโขงเข้าสู่สิบสองปันนา และที่นั่นพวกเขาก็ได้ถูกขับขึ้นเขากระจัดกระจายไปหลายทิศทางโดยชนเผ่าไทย ภายหลังการล่มสลายของรัฐสาหร่ายและเมืองห่มหล่องภายใต้กำลังทัพมองโกลบรรดาอ่าซ่าที่เหลือก็ได้พากันอพยพตาม ๆ กันมาทางตะวันตกเฉียงใต้จนข้ามแม่น้ำโขง พวกเขาพยายามจะครอบครองที่ทำกินตามแอ่งที่ราบลุ่มแต่ชนเผ่าไทยก็เบียดขับให้ขึ้นไปอยู่ยังที่สูง ปัจจุบันอ่าซ่ากระจายตัวอาศัยอยู่ตามแนวชายแดนระหว่างแม่น้ำดำในเวียดนามมาจนถึงแม่น้ำสาละวินในพม่า แหล่งที่มีการกระจัดตัวกันมากที่สุดคือแคว้นสิบสองปันนาในมณฑลยูนนาน บางส่วนของลาวที่อยู่ใกล้กันคือหลวงน้ำทาและเชียงตุงในพม่า ตามที่เหล่านี้พวกเขากระจายตัวอยู่ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่น และในทุกสถานการณ์ซึ่งก็เป็นเช่นนั้นมาหลายศตวรรษแล้ว พวกเขา มักจะต้องแอบอิงอยู่กับเขตการปกครองหรือรัฐของชนเผ่าไทยไม้อันใดก็อันหนึ่ง แรงกดดันให้เคลื่อนย้ายมายังลาว พม่าและไทยในระยะต่อมาโดยทั่วไปมักเป็นเรื่องของความรุนแรงในสังคม นั้น ๆ การสู้รบและถูกกดดันจากรัฐในที่ราบในเรื่องเกี่ยวกับทรัพยากรพวกที่ดินและป่าไม้ (Geusau, 2000 : 132-151)

หลังห่มหล่องล่มสลายหรือหลังการพลัดกระจายขึ้นอยู่ดอยอ่าซ่าพากันเคลื่อนตัวสู่ทางตะวันตกเฉียงใต้และทางใต้อย่างช้า ๆ เป็นเวลาหลายศตวรรษ ทั้งนี้เพื่อปลีกหนีจากชนเผ่ารอบข้างที่เข้มแข็งขึ้นเช่น เผ่าไทย หลิกหนีโรคระบาดหรือเพื่อหาที่ดินใหม่ที่สมบูรณ์กว่า ช่วงนั้นอ่าซ่าทั้งหลายพำนักอาศัยอยู่ในดินแดนยูนนานเป็นหลัก แต่แล้วเหตุการณ์ความวุ่นวายครั้งใหญ่ในยูนนานตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ก็ได้เกิดขึ้น พวกจีนมุสลิมยูนนานก่อการกบฏต่อราชวงศ์แมนจูที่ปกครองจีนอยู่ในขณะนั้น สงครามนี้กินเวลานานถึง 18 ปี คือตั้งแต่ค.ศ.1855 มาจนถึงค.ศ.1873 ชนเผ่าต่าง ๆ ที่อยู่ตามชายแดนแถบตะวันตกเฉียงใต้ของจีนหลายเผ่าเข้าร่วมกับพวกจีนมุสลิมยูนนาน นอกจากความต้องการที่จะแข็งขึ้นต่อราชวงศ์แมนจูแล้วอันตรายที่อาจจะเกิดจากการแทรกซึมเข้ามาของมหาอำนาจตะวันตก 2 ชาติ คืออังกฤษกับฝรั่งเศสก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดสงครามขึ้น ยูนนานและทรัพยากรอันมากค่าที่มีในตัวมัน คือสิ่งหนึ่งที่ 2 มหาอำนาจต้องการ จักรพรรดิอังกฤษที่ยึดครองพม่าได้แล้วกำลังแผ่อิทธิพลขึ้นมาจากด้านตะวันตกเฉียงใต้ ส่วนฝรั่งเศสซึ่งนำระบบการจัดเก็บภาษีอย่างเข้มงวดและการบังคับใช้แรงงานมาใช้ในอินโดจีนก็เริ่มแผ่

ขยายอำนาจขึ้นมาจากด้านตะวันออกเฉียงใต้ ความไม่สงบที่เกิดจากการก่อการของพวกจีนมุสลิม
ยูนนาน การเคลื่อนตัวเข้ามาประชิดชายแดนของ 2 มหาอำนาจอาจทำให้อำาชาพบว่าพวกเขากำลัง
ตกอยู่ภายใต้ความขัดแย้งอันวุ่นวาย แหล่งข้อมูลของอังกฤษและฝรั่งเศสในช่วงนั้นยังระบุว่า
ประชากรของยูนนานจำนวนไม่น้อยที่ต้องยากจน และกลายเป็นคนสิ้นหวังเพราะพวกเขาถูกกดขี่
โดยเจ้ารัฐบรรณาการชาวฮานี่ หรือชาวไทยรวมทั้งผู้บริหารฝ่ายจีนที่เข้ามาประจำมณฑลนี้
ภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้อำาชาบางส่วนอาจเริ่มออกเดินทางแสวงหาที่ตั้งถิ่นฐานใหม่กันอีกครั้ง
แล้ว (Geusau, 2000 : 130 ; Goodman, 1996 : 27 ; Grunfeld, 1982 : 23)

ปี ค.ศ. 1884 เกิดสงครามจีน-ฝรั่งเศสขึ้นในยูนนานและกวางสี ราชวงศ์แมนจูเป็นฝ่าย
พ่ายแพ้ แต่การล่มสลายของราชวงศ์แมนจูรวมทั้งสงครามกลางเมืองของจีนในช่วงนั้นก็ไม่ได้มี
ผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้คนในยูนนานเท่าใดนัก จบจนปี ค.ศ. 1938 รัฐบาลแห่งชาติของ
จีนเข้ามาวุ่นวายกับชีวิตผู้คนในท้องถิ่นมากขึ้น การสร้างถนนจากต้าหลี่ถึงพม่าในช่วงทำสงคราม
กับญี่ปุ่นทำให้ต้องมีการเกณฑ์บรรดาชาวเขามาเป็นแรงงาน ปี ค.ศ. 1949 กองทัพปลดปล่อย
ประชาชนเคลื่อนตัวสู่ยูนนานขับไล่ทหารก๊กมินตั๋ง 15,000 นายเข้าสู่พม่า แต่ในปี ค.ศ. 1951 กอง
กำลังก๊กมินตั๋งได้รวมตัวขึ้นอีกและรุกเข้าสู่ยูนนานในการนี้พวกเขาให้การสนับสนุนก๊ก มินตั๋งแต่
ชาวเขาเผ่าอื่นๆ เช่น อำาชากลับถูกขนาบไว้ด้วยการเผชิญหน้าและตกอยู่ในฐานะลำบากเพราะมิได้
เข้าร่วมกับฝ่ายใด การอพยพจึงเป็นทางเลือกที่ถูกนำขึ้นมาพิจารณา และแล้วกลุ่มของอำาชา
จำนวนหนึ่งพร้อมทั้งลาฮู ลีซู และชาวเขาเผ่าอื่นๆ ก็ได้เคลื่อนย้ายเข้าสู่พม่ากับไทยซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับ
สงครามนั้น พม่าในช่วงนั้นนับว่ามีสภาพที่เหมาะสมต่อการเป็นเป้าหมายการอพยพของบรรดา
ชาวเขาเนื่องจากตั้งแต่ปี ค.ศ. 1886 อังกฤษได้ผนวกพม่าตอนบนเข้ามาเป็นดินแดนในอาณัติของ
ตนทั้งยังได้ส่งกองกำลัง นักสำรวจ ผู้ปกครองรวมทั้งคณะมิชชันนารีเข้ามายังรัฐฉานด้วย การเข้า
มาของอังกฤษจึงเป็นการนำเอามาตรการที่ก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยอันเป็นที่ชื่นชอบอย่าง
ยิ่งของบรรดาชนเผ่าต่างๆ รวมทั้งอำาชาสู่รัฐฉาน (Goodman, 1996 : 27-28)

อย่างไรก็ตาม นับแต่อังกฤษคืนอิสรภาพให้กับพม่าเมื่อปี ค.ศ. 1949 ก็ได้เริ่มเกิด
ความไม่ลงรอยกันภายในระหว่างรัฐบาลพม่ากับรัฐฉาน ซึ่งยังปกครองโดยเจ้าฟ้าของตน ปี ค.ศ.
1959 ได้มีการจัดตั้งกองกำลังแบ่งแยกดินแดนฉานขึ้นมา ขณะที่พม่าเองก็อยู่ในช่วงของการคลำ
หาประชาธิปไตยแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จและได้นำไปสู่การก่อรัฐประหารของนายพลเนวินเมื่อปี
ค.ศ. 1962 หลักการหนึ่งของเนวินคือ กลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหลายจะต้องสยบยอมต่อชาติพม่า ดังนั้น
พวกฉาน คะฉิ่น กะเหรี่ยงและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ทำหยาอำนาจพม่าจำเป็นต้องถูกปราบ ณ จุด
นั้น ประวัติศาสตร์ของบรรดาชาวเขาก็ได้ก้าวเข้ามาสู่รูปการณ์ใหม่ ลักษณะเด่นเฉพาะตัวของพวก

เขาได้กลายมาเป็นชนวนของการพิพาทและแย้งยันกับชนกลุ่มอื่นมาอย่างต่อเนื่องนับแต่นั้นเป็นต้นมา (เรื่องเดียวกัน : 28)

เทือกเขาในรัฐฉานคือเป้าหมายการอพยพของบรรดาชนเผ่าจากยูนนานมาช่วงระยะหนึ่ง แต่ความนิยมทำการเกษตรแบบไถห่มเหียนทำให้พวกเขาซึ่งหลังไหลเข้ามาตั้งชุมชนใกล้ๆ กันพบว่าไม่มีที่ดินมากพอที่จะให้ห่มเหียนเพื่อพักฟื้นเนื้อดิน ผลคือต้องย้อนมาใช้ที่เก่าก่อนที่ดินจะฟื้นตัวได้เต็มที่ผลผลิตที่ได้จึงต่ำลง อย่างไรก็ตามพวกเขาค้นพบว่าผืนเป็นพืชที่อุดมกินธาตุอาหารจากดินน้อยกว่าทำให้ใช้ที่ดินได้นานขึ้นและเรียนรู้ว่า การปลูกฝิ่นให้มากพอที่จะนำไปแลกข้าวจากพื้นราบนั้นง่ายกว่าการปลูกข้าวเอง ทั้งยังมีตลาดฝิ่นรอรับซื้อผลผลิตอยู่ (เรื่องเดียวกัน : 28-29)

เมื่อก๊กมินตั๋งถูกขับไล่ออกจากยูนนานอีกครั้งพวกเขาได้หันมาควบคุมการผลิตฝิ่นเพื่อหาปัจจัยในการซื้ออาวุธและดำเนินชีวิต ปี ค.ศ. 1954 ผลผลิตฝิ่นเพิ่มขึ้นมากรัฐบาลพม่าที่อ่อนแอช่วงนั้นพยายามปราบแต่ไม่เป็นผล การขึ้นสู่อำนาจของเนวินและการจัดการทางทหารกับกลุ่มชาติพันธุ์ในทุกที่ทำให้พวกเขาน คะฉิ่น จินฮ่อ และว้า หันมาแสวงหาผลประโยชน์จากการผลิตฝิ่นมากขึ้น พื้นที่ปลูกฝิ่นกลายเป็นเป้าหมายของพวกนี้ ชนเผ่าใดที่ไม่ได้ปลูกฝิ่นก็จะได้รับการแจกเมล็ดพันธุ์และบังคับให้ทำสัญญาที่ปฏิเสธมิได้

ปี ค.ศ. 1964 มีการตั้งกองกำลังรัฐฉานขึ้น หลังจากนั้น 4 ปี พรรคคอมมิวนิสต์พม่าได้รุกคืบเข้าสู่รัฐฉานจากฐานที่มั่นในยูนนาน กองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์พมานี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมแบ่งกับการผลิตฝิ่นด้วยระบบสัญญาอย่างรวดเร็ว ภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ อาช่าและชาวเขากลุ่มอื่นพบว่าตนเองกำลังตกอยู่ท่ามกลางการเผชิญหน้าของกองกำลัง 3 ฝ่ายคือ กองกำลังทหารรัฐบาลพม่าซึ่งหากเข้ามาในหมู่บ้านจะนำเอาผลผลิตพวกเสบียงอาหารไปกึ่งหนึ่งในฐานะภาษีและนำชายฉกรรจ์ 1 คนไปจากทุก 10 หลังคาเรือนเพื่อใช้เป็นลูกหาบ คนงานสร้างถนนหรือกระทั่งผู้เป็นทัพหน้าของการสู้กับระเบิด ฝ่ายที่สองคือกองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์พม่า ฝ่ายที่สามคือ กองกำลังรัฐฉาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย หากทั้งสองฝ่ายนี้เข้ามาจะนำชายฉกรรจ์ 1 คนไปจากทุก 10 หลังคาเรือนเพื่อเป็นกองคาราวานหรือคนแบกยุทโธปกรณ์ แต่พวกนี้จะไม่เอาเสบียงอาหารและจ่ายค่าฝิ่นให้ในราคาตลาดต่ำกว่าราคานิยามกำหนดโดยผู้ทำสัญญาไม่ใช่หมู่บ้านนั้น ๆ (เรื่องเดียวกัน : 29)

สู่ประเทศไทย

ภายใต้สภาวะสงครามที่ถูกกดขี่คุกคามโดยกลุ่มชนรอบข้างที่มีกำลังอำนาจเหนือกว่า อาช่าและชาวเขาเผ่าอื่นจำนวนหนึ่งได้เลือกที่จะอพยพเข้าสู่ดินแดนไทย ช่วงนั้นพื้นที่ชายแดนที่ติดกับพม่ายังเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองและยังมีประชากรไม่หนาแน่นมาก สภาพทางนิเวศน์ก็มีลักษณะคล้ายกับฝั่งพม่าที่จากมา ชีวิตจึงสามารถดำเนินไปในรูปแบบเก่าที่คุ้นเคยได้ ขณะที่อาช่าบางรายเสียมิได้ที่จะต้องปลูกฝิ่นตามพันธสัญญากับพวกจีนและงานที่ทำงานเพื่อเจ้านายในพม่า แต่อาช่าส่วนใหญ่กลับเลือกที่จะหันกลับมาหาการปลูกข้าวและระบบเศรษฐกิจแบบจวนเจือตนเองตามเดิม ตอนนั้นปายังคงมีให้หักล้างทางพัน ผู้คนจากพื้นราบก็มีได้เข้ามาอยู่ร่วมกับชีวิตบนดอย (Goodman, 1996 : 29-30)

การอพยพออกจากพม่าช่วงนั้นไม่เคยมีจำนวนที่มากเกินไปเพราะการเดินทางออกเป็นเรื่องยากทั้งตัวผู้อพยพเองก็ยังไม่คุ้นเคยกับการเดินทางไกลมาสู่ไทย หากมาเป็นกลุ่มเล็กพวกเขาจะเข้าไปอยู่ร่วมกับหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ก่อนซึ่งมีญาติพี่น้องของพวกเขาอาศัยอยู่ แต่หากพากันมาทั้งหมู่บ้านพวกเขาก็จะมาตั้งหมู่บ้านใหม่ที่อยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านอาช่าที่มที่ตั้งอยู่ก่อนแล้วอย่างรวดเร็วเนื่องจากขาดกลไกการเดินทางไกลไปในที่ที่ไม่รู้จักมักคุ้น (เรื่องเดียวกัน : 30)

ความจริงอาช่าไม่ได้เริ่มเข้ามาประเทศไทยหลังจากเกิดสงครามในรัฐฉานของพม่า ความไม่สงบในรัฐฉานเป็นเพียงปัจจัยที่ผลักดันพวกเขาจำนวนหนึ่งซึ่งนับว่ามากพอควรให้เข้ามาสู่ฝั่งไทย สันนิษฐานกันว่า ชุมชนหมู่บ้านอาช่าแห่งแรกในประเทศไทยเกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1903 หรือ พ.ศ. 2446 บริเวณชายแดนไทยพม่าคือชุมชนพญาไพรเก่า (Geusau, 1983 : 246) บ้างก็ว่าเกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1901(พ.ศ. 2444) ซึ่งเป็นช่วงที่อาช่าหนีความวุ่นวายในยูนนานเข้ามาสู่รัฐฉานและมีอาช่ากลุ่มหนึ่งข้ามมาถึงฝั่งไทย (Goodman, 1996 : 28) แต่ผู้นำอาช่าจากชุมชนพญาไพรเก่ากล่าวว่า หมู่บ้านของตนอยู่ที่นั่นมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1887 (พ.ศ. 2430) (Toyota, 1998 : 202) ส่วนชุมชนหมู่บ้านแห่งที่สองคือคำแหงหรือขาแหงเกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1925 (พ.ศ. 2468) ทั้งสองหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านค่อนข้างใหญ่มีสมาชิกกว่า 500 คน ก่อนปี ค.ศ. 1950 (พ.ศ. 2493) มีหมู่บ้านอาช่าขนาดใหญ่ไม่กี่แห่ง หมู่บ้านแสนใจที่อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย คือหนึ่งในนั้น (Geusau, 1983 : 246-247)

อาช่าที่ข้ามมาสู่ไทยในช่วงแรกส่วนใหญ่เป็นอุโละอาช่า (Ulo Akha) กลุ่มตระกูลจูเบ้าะวี่และมาเยอะมาจนกระทั่งถึงคริสต์ทศวรรษที่ 1950 หลังคริสต์ทศวรรษ 1950 มีโละมิอาช่า (Lomi Akha) หรือลัอมมิสะอาช่า (Loimisa Akha) จากพม่าอพยพเข้ามามากขึ้น โละมิอาช่าที่พากันเข้ามาช่วงนั้นมักเป็นพวกตระกูลจูเบ้าะวี่ ในช่วงเดียวกันนี้มีอาช่าจำนวนหนึ่งอพยพจากจีน

เข้ามาไทยซึ่งรวมทั้งอ่าข่าอีกพวกหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันในนามของผามิอ่าข่า (Phami / Pami Akha) โดยส่วนใหญ่เป็นพวกตระกูลหม่างไปีะ (Geusau, 2000 : 128) นอกจากอ่าข่า 3 กลุ่มหลักนี้แล้วยังมีอ่าข่ากลุ่มย่อยอื่น ๆ ประมาณ 5 กลุ่มในไทยคือเบ๊ยะ (Bya / Pya) นาคา (Naka) อุพี (Upi) อาเค่อ (Akeu / Akheu) และอาเจ๊าะ (Ajaw / Adzjaw) (Toyota, 1998 : 202)

จำนวนอ่าข่าในไทยยังคงทรงตัวอยู่ประมาณสองสามพันคนมาจนถึงช่วงปี ค.ศ. 1950 ตอนนั้นอ่าข่าที่เข้ามามีจำนวนไม่มาก บ้างก็ต้องการย้ายกลับไปพม่าซึ่งเชื่อกันว่าดินดีกว่าไทย แต่ความผันผวนทางการเมืองในพม่าโดยเฉพาะภายหลังปี ค.ศ. 1960 ได้ทำให้เกิดการเพิ่มจำนวนของอ่าข่าอพยพมากขึ้นเช่นในปี ค.ศ. 1964 มีจำนวน 6,270 คน ก็เพิ่มเป็น 8,272 คน ในปี ค.ศ. 1972 เมื่อถึงปี ค.ศ. 1974 เพิ่มเป็น 10,695 คน ปี ค.ศ. 1976 เพิ่มเป็น 13,566 คน และเพิ่มเป็น 18,863 คน ในปี ค.ศ. 1979 สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการอพยพจากพม่าเข้ามาไทยมากขึ้นคือการขยายตัวของเหตุรุนแรง การโจรกรรม ฆาตกรรม และการทำลายทรัพย์สินที่เกิดขึ้นเป็นประจำในบริเวณเทือกเขาของเงิงตุงตะวันตก อ่าข่าที่อพยพเข้ามาในช่วงนี้ส่วนใหญ่มาถึงประเทศไทยในลักษณะเกือบสิ้นเนื้อประดาตัวและจนเจียนจะเอาชีวิตไม่รอด ระหว่างนั้นมีหมู่บ้านอ่าข่าเท่าที่มีการรายงานในประเทศไทยประมาณ 136 หมู่บ้าน ตั้งอยู่เหนือแมกก 112 หมู่บ้าน ที่เหลือตั้งอยู่ที่อำเภอแม่สาย ที่จังหวัดลำปาง และแพร่ ในพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของประชากรต่ำและความสัมพันธ์กับชาวพื้นราบค่อนข้างดีชุมชนอ่าข่าหลายแห่งก็เจริญเติบโตได้ดีเช่นบริเวณแม่สรวย แต่สำหรับพื้นที่ที่เป็นที่รองรับและกักตัวอ่าข่าผู้ข้ามมาใหม่เช่นแม่จันสภาพการณ์กลับย่ำแย่ตั้งแต่มิถุนายนปี ค.ศ. 1960 เนื่องจากการแก่งแย่งทรัพยากรกันที่เกิดขึ้นโดยการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรทั้งบนดอยและในที่ราบลุ่ม ช่วงนั้นป่าไม้ทางภาคเหนือตอนบนได้ถูกทำลายลงไปมากแล้ว การทำการเกษตรแบบเดิมเริ่มเป็นไปไม่ได้ ผลผลิตข้าวไร่ที่อุดมด้วยคุณค่าทางโภชนาการได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง ปริมาณโปรตีนที่ร่างกายได้รับก็เริ่มลดต่ำกว่าระดับที่ร่างกายต้องการส่งผลต่ออัตราการตายและการติดเชื้อที่ง่ายขึ้น ซึ่งทั้งวิธีการรักษาทั้งแบบประเพณีดั้งเดิมและแบบใหม่ล้วนใช้ไม่ได้ผล (Geusau, 1983 : 247)

การสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของดินและการลดลงของป่าไม้ทำให้อ่าข่าที่เคยอยู่เป็นหมู่บ้านใหญ่หลายแห่งจำเป็นต้องแยกตัวออกเป็นชุมชนที่เล็กลง บังเอิญในช่วงกลางคริสต์ทศวรรษที่ 1960 นี้รัฐบาลไทยเริ่มตระหนักว่าการอพยพเข้ามาของชาวเขาเป็นปัญหาด้านความมั่นคงของชาติ การปล้นสดมภ์ การขยายตัวของการผลิตฝิ่น การทะลักเข้ามาฝั่งไทยของผู้ก่อความไม่สงบหลายฝ่าย เช่น กองกำลังที่ลุล้าเข้ามา ผู้ค้าอาวุธ การประชิดเข้ามาของคอมมิวนิสต์พม่าที่ดูเหมือนจะเชื่อมโยงกับกองโจรคอมมิวนิสต์ของไทยล้วนเป็นเหตุให้รัฐบาลไทยหันมาใส่ใจกับ

เทือกเขาทางภาคเหนือที่ไม่เคยได้รับการเหลียวแลมานาน รัฐบาลเริ่มสร้างถนนเข้าสู่เขตเทือกเขา เติริมกำลังตำรวจตระเวนชายแดน เผาทำลายไร่ฝิ่น ตั้งที่ทำการตำรวจตระเวนชายแดนบนดอย จัดทำแผนที่ที่ตั้งหมู่บ้าน และสำรวจสำมะโนประชากรของชนเผ่าต่างๆ ถนนไม่ได้นำเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาเพียงอย่างเดียวมันยังได้นำพาพวกปล้นสดมภ์และผู้ไม่พึงประสงค์ที่เข้มแข็งกว่าทั้งจากพื้นราบและบนดอยด้วยกันมาสู่หมู่บ้านอาช่าด้วย ดังนั้น ก่อนที่จะมีตำรวจตระเวนชายแดนขึ้นไปประจำทรัพย์สินเงินทอง เครื่องประดับเงินและสัตว์เลี้ยงจึงถูกปล้นไปจำนวนไม่น้อย นอกจากนี้ที่ทำกินตามลาดเขาก็ได้ถูกแย่งชิงไปด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะจากคนพื้นราบในช่วง 20-30 ปีที่ผ่านมา (Geusau, 1983 : 247-248 ; Goodman, 1996 : 30)

สืบเนื่องจากปัญหาความมั่นคงของชาติ รัฐบาลจึงได้ดำเนินนโยบายผนวกกลืนอย่างจริงจังโดยจัดส่งครูขึ้นมาสอนเด็กๆ เป็นภาษาไทย ขณะเดียวกันก็กำหนดให้หมู่บ้านต้องตั้งอยู่เป็นที่ ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาการหักล้างทางป่าสำหรับทำไร่หมุนเวียน พืชทดแทนหลายชนิดถูกนำเข้ามาส่งเสริมให้ปลูกเพื่อมิให้ชาวเขาหันกลับไปปลูกฝิ่นอีก แต่ความสำเร็จในการเอาตัวให้รอดบางครั้งก็นำปัญหามาให้เช่นกัน เมื่อตำรวจตระเวนชายแดนเข้ามาปัญหาของโจรปล้นสดมภ์ก็ค่อยสร้างขาไปการรักษายาบาลแผนใหม่ก็ได้เริ่มเข้ามาสู่ชุมชน ผลคืออัตราการตายของทารกลดลงผู้เฒ่าชราก็มีอายุยืนยาวขึ้น ปรากฏการณ์นี้สร้างความกดดันให้กับการผลิตอาหารเพราะที่ดินอันจำกัดไม่สามารถผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหารได้มากกว่าที่เป็นอยู่ ยิ่งหมู่บ้านถูกกำหนดให้ตั้งอยู่เป็นที่หมู่บ้านทั้งหมู่บ้านจึงไม่สามารถอพยพโยกย้ายได้คล้ายกับในอดีต แต่ผู้คนหรือกลุ่มคนซึ่งเป็นส่วนย่อยของหมู่บ้านกลับทำเช่นนั้นได้และได้ทำเช่นนั้นกันอยู่ (Goodman, 1996 : 30-31)

สู่เมืองเชียงใหม่

อาช่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่กระจายตัวอยู่ตามแนวชายแดนจีนตะวันตกเฉียงใต้และบางประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อยู่ติดกับจีนอันมีพม่า ลาว เวียดนามและไทย อาช่าและ ฮานี่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเกี่ยวพันทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ เลโอ อัลติง วอน เกอเซา (Leo Altling von Geusau) ผู้เชี่ยวชาญด้านอาช่าชาวเนเธอร์แลนด์ได้ให้ภาพพื้นฐานด้านภูมิศาสตร์การกระจายตัวของฮานี่และอาช่าไว้ว่า ฮานี่หมายถึงชนในกลุ่มชาติพันธุ์นี้ที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำแดงหรือหงเหอรวมทั้งจังหวัดซือเหมา (Simao) ในยูนนานใต้ตอนกลางและเวียดนามเหนือบริเวณที่ติดกับจีน ขณะที่อาช่าคือผู้ที่อาศัยอยู่ภายในและรอบ ๆ ลิบสองปันนา จังหวัดปู้เอ๋อร์ (Puer) เขตการปกครองตนเองหลานซาง (Lancang) ของว่า / ลาฮู่ พม่า ลาว เวียดนามเหนือด้านที่ติดกับชายแดนลาวรวมทั้งในไทย (Geusau, 2000 : 124-127)